

Διεθνής
Ηλεκτρονική Περιοδική Έκδοση

Θεωρία και Έρευνα στις Επιστήμες της Αγωγής

Τεύχος 7

Ιανουάριος 2016
Έκδοση: Ελεύθερο Πανεπιστήμιο Πολιτών
ISSN: 2407-9669
Πάτρα

International eJournal

**Theory and Research
in the
Sciences of Education**

Issue 7

January 2016
Publisher: Citizens' Free University
ISSN: 2407-9669
Patras, Greece

Διεθνής
Ηλεκτρονική Περιοδική Έκδοση
με κριτές

**Θεωρία και έρευνα
στις
Επιστήμες της Αγωγής**

Τεύχος 7

Πάτρα, Ιανουάριος 2016

Όλα τα αντίγραφα υπογράφονται από τον κάτοχο του copyright.

Copyright ©: Παντελής Γεωργογιάννης

Ταχυδρομική διεύθυνση: Αντ. Οικονόμου 8, 26504 - Αγ. Βασίλειος, Πάτρα Αχαΐας
Τηλ/Fax: 2613019948
website: <http://www.elppo.gr>
email: elppo@inpatra.gr

Τίτλος : Θεωρία και έρευνα στις Επιστήμες της Αγωγής - Τεύχος 7

Επιμέλεια μορφοποίησης κειμένων:

Σπανού Αικατερίνη, Εκπαιδευτικός ΠΕ70, Πτυχιούχος ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου Πατρών
Μελιτζάνη Ειρήνη, Πτυχιούχος Τουριστικών Επιχειρήσεων ΤΕΙ Πάτρας, ΜΔΕ στις Επιστήμες της Αγωγής, Υπ. Διδάκτωρ ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου Πατρών, Συνεργάτης Ελεύθερου Πανεπιστημίου Πολιτών
Κοτοφώλη Κωνσταντίνα, Επί πτυχίω φοιτήτρια Κλασικής Φιλολογίας, Τμήμα Φιλολογίας Πανεπιστημίου Πατρών

Γραμματεία:

Σπανού Αικατερίνη, Εκπαιδευτικός ΠΕ70, Πτυχιούχος ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου Πατρών
Μελιτζάνη Ειρήνη, Πτυχιούχος Τουριστικών Επιχειρήσεων ΤΕΙ Πάτρας, ΜΔΕ στις Επιστήμες της Αγωγής, Υπ. Διδάκτωρ ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου Πατρών, Συνεργάτης Ελεύθερου Πανεπιστημίου Πολιτών
Κοτοφώλη Κωνσταντίνα, Επί πτυχίω φοιτήτρια Κλασικής Φιλολογίας, Τμήμα Φιλολογίας Πανεπιστημίου Πατρών

Ηλεκτρονική στοιχειοθεσία - σελιδοποίηση:

Μελιτζάνη Ειρήνη, Πτυχιούχος Τουριστικών Επιχειρήσεων ΤΕΙ Πάτρας, ΜΔΕ στις Επιστήμες της Αγωγής, Υπ. Διδάκτωρ ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου Πατρών, Συνεργάτης Ελεύθερου Πανεπιστημίου Πολιτών
Σπανού Αικατερίνη, Εκπαιδευτικός ΠΕ70, Πτυχιούχος ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου Πατρών
Κοτοφώλη Κωνσταντίνα, Επί πτυχίω φοιτήτρια Κλασικής Φιλολογίας, Τμήμα Φιλολογίας Πανεπιστημίου Πατρών

ISSN: 2407-9669

σ.σ. 156, σχήμα 17,5 X 25 εκ.

Απαγορεύεται η μερική ή ολική αναδημοσίευση του έργου αυτού, καθώς και η αναπαραγωγή του με οποιοδήποτε άλλο μέσο, χωρίς σχετική άδεια του κατόχου του Copyright.

Θεωρία και έρευνα στις Επιστήμες της Αγωγής

Περιοδική έκδοση

Για την επιλογή της ύλης εφαρμόζεται το σύστημα των κριτών

Διευθυντής σύνταξης

Γεωργογιάννης Παντελής, Καθηγητής ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου Πατρών

Αναπληρωτές διευθυντές σύνταξης

Φυριπής Εμμανουήλ, Καθηγητής ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου Αθηνών

Villar Lecumberri Alicia, Profesora honoraria, Departamento de Filología Clásica,
Universidad Autónoma de Madrid

Baros Wassilios, Professur für Pädagogik mit Schwerpunkt Vergleichende Bildungsforschung,
Universität Augsburg

Επιστημονική Επιτροπή

Αναστασιάδου Σοφία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας

Αρμάος Ρέμος, Σύμβουλος Καθηγητής ΕΑΠ, Εκπαίδευση Ενηλίκων

Ασημάκη-Δημακοπούλου Άννα, Λέκτορας Πανεπιστημίου Πατρών

Βαμβακούση Ξανθή (Ξένια), Επίκ. Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Βεργίδης Δημήτριος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Πατρών

Γαλανάκη Ευαγγελία, Καθηγήτρια Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Δαμανάκης Μιχάλης, Καθηγητής Πανεπιστημίου Κρήτης

Δημάκος Ιωάννης, Επίκουρος Καθηγητής Πανεπιστημίου Πατρών

Θάνος Θεόδωρος, Επίκουρος Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Καλεράντε Ευαγγελία, Επίκουρη Καθηγήτρια Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο
Δυτικής Μακεδονίας

Καμαριανός Ιωάννης, Επίκουρος Καθηγητής Πανεπιστημίου Πατρών

Κασωτάκη-Γατοπούλου Αργυρώ, Δρ., *Επίκουρη Καθηγήτρια, Hankuk University of Foreign Studies της Ν. Κορέας*

Καψάλης Γεώργιος, *Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*

Kolioussi Lambrini, *Profesora, Universidad Nacional Autónoma de México*

Μάγος Κωνσταντίνος, *Επίκουρος Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας*

Μαλαφάντης Κωνσταντίνος, *Καθηγητής Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, Πρόεδρος Παιδαγωγικής Εταιρίας Ελλάδας*

Μαυρίλας Δημοσθένης, *Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Πατρών*

Μήτσης Ναπολέων, *Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας*

Μπάκας Θωμάς, *Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*

Μπρίνια Βασιλική, *Δρ στις Επιστήμες της Αγωγής και της Εκπαίδευσης του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών*

Μυλωνάκου-Κεκέ Ηρώ, *Αναπλ. Καθηγήτρια Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών*

Νιφτανίδου Θεοχαρούλα, *Επίκουρη Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Πατρών*

Ντίνας Κωνσταντίνος, *Καθηγητής Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας*

Παζιώνη-Καλλή Κατερίνα, *Καθηγήτρια, Σύμβουλος ΣΕΠ ΕΑΠ*

Ροφούζου Αιμιλία, *Λέκτορας Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Σχολή Ναυτικών Δοκίμων*

Ρεράκης Ηρακλής, *Καθηγητής Παιδαγωγικής – Χριστιανικής Παιδαγωγικής, Α.Π.Θ.*

Πλακίτση Κατερίνα, *Αναπλ. Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*

Σαββάκης Μάνος, *Επίκουρος Καθηγητής Πανεπιστημίου Αιγαίου*

Σάλμοντ Ελευθερία, *Λέκτορας Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης*

Σαραφίδου Γιασεμή-Όλγα, *Αναπλ. Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Θεσσαλίας*

Σαχανά Ιφιγένεια, *Δρ. Κλασικής Αρχαιολογίας Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*

Σκούρτου Ελένη, *Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Αιγαίου*

Σπινθουράκη Ιουλία-Αθηνά, *Αναπλ. Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Πατρών*

Σταυρόπουλος Αναστάσιος, *Δρ. Τμήματος Μέσων Επικοινωνίας και Πολιτισμού της Σχολής Διεθνών Σπουδών Επικοινωνίας και Πολιτισμού Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών*

Στεργίου Λήδα, *Επίκ. Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*

Τουρτούρας Χρήστος, *Λέκτορας Παιδαγωγικής ΑΠΘ*

Τσεμελή Στυλιανή, *Λέκτορας Πανεπιστημίου Πατρών*

Τσιαβού Ευαγγελία, *Διδάκτωρ Πανεπιστήμιο Potsdam Γερμανίας*

Τσιμπουκλή Άννα, *ΣΕΠ ΕΑΠ, Υπεύθυνη Τομέα Εκπαίδευσης ΚΕΘΕΑ*

Φραγκούλης Ιωσήφ, *Επίκουρος Καθηγητής ΑΣΠΑΙΤΕ*

Φτερνιάτη Άννα, *Επίκουρη Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Πατρών*

Φωτεινός Δημήτριος, *Επίκουρος Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών*

Χαμπηλομάτη Παρασκευή, *Δρ. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Φιλολόγος, Διευθύντρια 2ου Λυκείου Άρτας*

Χατζηπαναγιωτίδη Άννα, *Επίκουρη Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Frederick Κύπρου*

Χατζηπαναγιώτου Παρασκευή, *Επίκουρη Καθηγήτρια European University Cyprus*

Η Συντακτική Επιτροπή δεν φέρει ευθύνη για το περιεχόμενο και τη γλωσσική μορφή των άρθρων που δημοσιεύονται. Η ευθύνη αυτή ανήκει αποκλειστικά στους συγγραφείς των άρθρων.

Περιεχόμενα

Η αναγκαιότητα της ουσιαστικής αλληλεπίδρασης της ταυτότητας με την ετερότητα στο πλαίσιο της πολυπολιτισμικής σχολικής κοινότητας	7
<i>Αναστασάκη Μαρία</i>	
Αλλοδαποί και Σχολική Διαρροή. Η περίπτωση της Ιεράπετρας	23
<i>Κωστάκης Ιωάννης</i>	
Διερεύνηση των απόψεων των αλλοδαπών μαθητών σχετικά με τα προβλήματα που βιώνουν στην Ελληνική σχολική πραγματικότητα. Κατά πόσο τελικά έχει επιτευχθεί η ένταξή τους στην πράξη;	49
<i>Μαυρομματίδου Σταυρούλα</i>	
Οι αντιλήψεις φοιτητών/ριών για τους παράγοντες που επηρεάζουν την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών	73
<i>Πλιόγκου Βασιλική</i>	
Η γλωσσική αγωγή στο νηπιαγωγείο	101
<i>Πετρακάκη Αικατερίνη</i>	

**Ενσωμάτωση των ΤΠΕ στη διδασκαλία των Μαθηματικών.
Μια χίμαιρα ή μια ματαιοσπουδία;** 123

Μαστρογιάννης Αλέξιος

Η διαμάχη για τη σχολική ιστορία υπό το πρίσμα της συγκριτικής εκπαίδευσης: Κύπρος-Ελλάδα 141

Αθανασίου Μαρίνα

Πλιόγκου Βασιλική

Οι αντιλήψεις φοιτητών/ριών για τους παράγοντες που επηρεάζουν την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών

Περίληψη

Οι μονογονεϊκές οικογένειες αποτελούν ένα από τα σύγχρονα οικογενειακά σχήματα. Καθώς αυξάνεται το ποσοστό τους, αυξάνεται και το ποσοστό των μαθητών/ριών που ζουν στο πλαίσιο τους. Στην παρούσα εργασία διερευνήθηκαν οι αντιλήψεις φοιτητών/ριών Παιδαγωγικών Τμημάτων για τους παράγοντες, που επηρεάζουν την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών. Από τα αποτελέσματα προκύπτει ότι η είσοδος στη μονογονεϊκότητα (αιτία μονογονεϊκότητας), το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο του μόνου γονέα και η στάση του απέναντι στη μονογονεϊκότητα, αναδεικνύονται ως κυρίαρχοι παράγοντες επίδρασης στην εκπαιδευτική επιτυχία παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών. Επιπλέον, το φύλο συσχετίζεται με τη διαμόρφωση των αντιλήψεων φοιτητών/ριών αναφορικά με το πώς επιδρά στην εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών η είσοδος στη μονογονεϊκότητα και ο τόπος καταγωγής με τη διαμόρφωση των αντιλήψεων σχετικά με το ρόλο του κοινωνικοοικονομικού επιπέδου στην εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών των μονογονεϊκών οικογενειών.

Students' perceptions about the factors that affect the education achievement of children of single parent families

Abstract

A prevalent, albeit different, type of family organization is the single-parent family. The number of students growing up in single-parent families is increasing thus creating challenges for the preschool and primary education teachers. Aim of this paper is to explore students' of the School of Education perceptions regarding factors which affect educational achievement of children of single parents. Results show that factors such as entry to single parenthood, socioeconomic status of the single parent and single parents' attitudes towards single parenthood are prominent in affecting children's educational achievement. Furthermore, gender of the participants seems to influence their perceptions of how entering single parenthood affects children's educational activity. Finally, place of origin seems to affect students' perceptions of how socioeconomic status of single parents influence children's educational achievement.

1. Εισαγωγή

Τις τελευταίες δεκαετίες, οι κοινωνικές επιταγές και οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες έχουν οδηγήσει στην εδραίωση του οικογενειακού σχήματος που προσδιορίζεται ως μονογονεϊκή οικογένεια και προκύπτει είτε από χηρεία ή διαζύγιο είτε από εκούσια απόφαση και συνειδητή επιλογή. Άλλωστε, η ίδια η φύση της οικογένειας, που χαρακτηρίζεται από πολυπλοκότητα και μεταβλητότητα, καθιστά αναπόφευκτη στο χρόνο τη διαμόρφωση ποικίλων σχημάτων διαφορετικών από την πυρηνική οικογένεια. Η οικογένεια οριοθετείται ως ο κοινωνικός μηχανισμός αναπαραγωγής, που εξασφαλίζει τη διατήρηση της δομής της εκάστοτε κοινωνίας, μέσω της κοινωνικοποίησης των μελών της¹ και έχει ως πρωταρχικό στόχο εκτός από την κοινωνικοποίηση και την αναπαραγωγή, τη φροντίδα, την προστασία, την οικονομική και ψυχολογική στήριξή τους². Μέσα στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερη σημασία αποκτά η ψυχοκοινωνική προσαρμογή των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών γενικότερα και ειδικότερα σε διάφορα πλαίσια, όπως είναι το σχολείο.

Παρόλο που τις τελευταίες δεκαετίες, εκπονούνται όλο και περισσότερες έρευνες που αφορούν τις μονογονεϊκές οικογένειες, η μονογονεϊκότητα δεν έχει διερευνηθεί πλήρως, τόσο σε διεθνές επίπεδο³, όσο και στο πλαίσιο της σύγχρονης

1 Νόβα-Καλτσούνη, Χ. (1996), *Κοινωνικοποίηση. Η Γένεση του Κοινωνικού Υποκειμένου*. Αθήνα: Gutenberg, σ. 90.

2 Μουσουρού, Λ. (2005), *Οικογένεια και Οικογενειακή Πολιτική*. Αθήνα: Gutenberg, σ. 17.

3 Biblarz, T. J. & Gottainer, G. (2000), *Family structure and children's success: A comparison of widowed and divorced single mother families*. *Journal of Marriage & Family*, vol.62, p.p. 533-548.

ελληνικής κοινωνίας⁴. Επιπλέον, ελάχιστες είναι και οι έρευνες που έχουν εστιάσει στις αντιλήψεις για συγκεκριμένους παράγοντες που είναι δυνατόν να επηρεάσουν την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών των μονογονεϊκών οικογενειών⁵. Στο σημείο αυτό ακριβώς έγκειται η συμβολή της παρούσας εργασίας.

2. Αποσαφήνιση όρων

2.1 Οικογένεια

Η έννοια της οικογένειας αποδίδεται ως «η νόμιμη, μόνιμη και κατά κανόνα τυπική γενετήσια ένωση των δύο συζύγων με τα τέκνα τους, που περιλαμβάνει συχνά και τρίτα πρόσωπα, που συνδέονται με στενούς δεσμούς συγγένειας με έναν από τους συζύγους»⁶. Είναι με άλλα λόγια, ο κοινωνικός θεσμός που συμβάλλει στη βιολογική και κοινωνική αναπαραγωγή της εκάστοτε κοινωνίας⁷. Πρόκειται για μία σύνθετη και ζωντανή οντότητα, της οποίας οι μορφές συνάδουν με τον τρόπο που λειτουργεί και εξελίσσεται μία κοινωνία, σε μία δεδομένη στιγμή⁸.

Με το πέρασμα των χρόνων, πληθώρα παραγόντων, οδήγησαν στη διαμόρφωση αυτού που προσδιορίζεται ως «μετασύγχρονη μορφή» της σύγχρονης οικογένειας. Οι επαγγελματικές επιλογές των δύο φύλων, οι κοινωνικές αντιλήψεις σχετικά με την ανοχή σε προγαμιαίες σεξουαλικές σχέσεις, αλλά και πλήθος σύγχρονων κοινωνικών, οικονομικών, πολιτικών και δημογραφικών παραγόντων που σχετίζονται με το μορφωτικό επίπεδο των μελών ενός κοινωνικού συνόλου, το οικονομικό τους επίπεδο, την κοινωνική τους προέλευση, τις θρησκευτικές

4 Ενδεικτικά αναφέρονται: Κογκίδου, Δ. (1995), *Μονογονεϊκές Οικογένειες. Πραγματικότητα – Προοπτικές - Κοινωνική Πολιτική*. Αθήνα: «Νέα Σύνορα» Αιβάνη, σ. 290.

Hatzichristou, C. (1993), Children's adjustment after parental separation: A teacher peer and self-report in a Greek sample. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, vol. 34, p.p. 1469-1478.

5 Ενδεικτικά αναφέρονται: Αρχοντόγλου, Α. (2005), *Σχολική επίδοση και συμπεριφορά των παιδιών από μονογονεϊκές οικογένειες στο δημοτικό σχολείο*. Θεσσαλονίκη: Άδελφοί Κυριακίδη, σ. 11.

Κογκίδου, Δ. & Πιλόγκου, Β. (2008), "Τι περιμένεις; Παιδί χωρισμένων είναι!" - Μόνες-μητέρες / εκπαιδευτικοί μιλούν για την εκπαίδευση των παιδιών τους. Στο: Επιστημονικό Συνέδριο: *Αποδοχή-Αποκλεισμός. Διαδικασίες Ένταξης Προσώπων και Ιδεών στο Χώρο της Εκπαίδευσης. Όλοι διαφορετικοί-Όλοι ίσοι*. Εθνικό Συμβούλιο Νεολαίας, Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς (Θεσσαλονίκη 7-8 Δεκεμβρίου). Θεσσαλονίκη, σ.σ. 251-260.

Πιλόγκου, Β. (2010), «Δεν λέει τίποτε! Από μόνη της η μονογονεϊκότητα δεν λέει απολύτως τίποτε!» - Μόνες μητέρες και μόνοι πατέρες μιλούν για την εκπαίδευση των παιδιών τους. Στο: Ν. Γεωργιάδης, Κ. Σαραφίδου, Π. Δεμίρογλου (επιμ.) (2002), *Ο Εκπαιδευτικός και το Έργο του. Παρελθόν - Παρόν - Μέλλον*, τόμ. Β, Πρακτικά 3ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ε.Τ.Ε.Α.Δ. (Δράμα 17-19.10). Δράμα, σ.σ. 1415-1428.

Μπαμπάλης, Θ. Κ. (2005), *Παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών: Βοηθώντας στη σχολική προσαρμογή τους*. Αθήνα: Gutenberg, σ. 349.

Πιλόγκου, Β. (2008), *Η επίδραση της μονογονεϊκότητας στην εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών. Διδακτορική Διατριβή*. Θεσσαλονίκη: Π.Τ.Δ.Ε.-Α.Π.Θ., σ. 32.

6 Τσαούσης, Δ. (1989), *Χρηστικό Λεξικό Κοινωνιολογίας*. Αθήνα: Gutenberg, σ. 192.

7 Μπαμπάλης, Θ. Κ. (2005), *Παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών. Βοηθώντας στη σχολική προσαρμογή τους*. Αθήνα: Gutenberg, σ. σ. 24-25.

8 Νόβα-Καλτσούνη, Χ. (επιμ.) (2000), *Κείμενα Κοινωνιολογίας του Γάμου και της Οικογένειας*. Αθήνα: Τυπωθήτω - Γ. Δαρδανός, σ. 30.

και πολιτικές αντιλήψεις, τη σχετική νομοθεσία με τη σύναψη και λύση του γάμου -το διαζύγιο και τη διακοπή της έγγαμης συμβίωσης, έχουν οδηγήσει στη διαμόρφωση μίας νέας τάξης πραγμάτων⁹.

Μέσα στο πλαίσιο αυτό, γίνεται αντιληπτό ότι προκύπτουν ποικίλες μορφές οικογενειακής οργάνωσης, με κυρίαρχη, εκτός από την έγγαμη διγονεϊκή πυρηνική οικογένεια, αυτή της μονογονεϊκής.

2.2. Μονογονεϊκή οικογένεια

Σταχυολογώντας τη συναφή βιβλιογραφία, επισημαίνεται ότι δεν υπάρχει διεθνώς ένας επίσημος ορισμός που να αποδίδει την έννοια της μονογονεϊκής οικογένειας¹⁰, καθώς τα επιστημονικά πεδία που εμπλέκονται στη μελέτη αυτού του οικογενειακού σχήματος ποικίλουν.

Ο προσδιορισμός της μονογονεϊκότητας, ακολούθησε σταδιακά μία εξελικτική πορεία και διαμόρφωση. Συγκεκριμένα, οι παλαιότερες έρευνες συνέδεαν τη μονογονεϊκότητα με την αποκλίνουσα συμπεριφορά των μελών της¹¹, ενώ οι σύγχρονες έρευνες αναφέρονται στη μονογονεϊκότητα ως ένα διαφορετικό τύπο οικογενειακής οργάνωσης¹².

Ωστόσο, έχοντας ως δεδομένο ότι η μονογονεϊκή οικογένεια είναι ένας κοινωνικός θεσμός που ακολουθεί την εξέλιξη της εποχής¹³, ως μονογονεϊκή ορίζουμε την οικογένεια στο πλαίσιο της οποίας «ένας γονέας – χωρίς σύντροφο ή σύζυγο, ίσως, μαζί με άλλα άτομα (π.χ. τους γονείς του/της)- ζει με ένα τουλάχιστον ανύπαντρο παιδί, εξαρτώμενο από αυτόν»¹⁴. Όπως διαπιστώνεται, επομένως, πρόκειται για έναν όρο, ο οποίος δεν θα πρέπει να γίνεται αντιληπτός, ως ένα ενιαίο πληθυσμιακό σύνολο, καθώς οι μονογονεϊκές οικογένειες είναι δυνατόν να διαφέρουν τόσο ως προς τον τύπο, όσο και ως προς το κοινωνικό τους προφίλ¹⁵.

2.2.1. Δημογραφικές μεταβολές

Η καταγραφόμενη αυξητική τάση των μονογονεϊκών οικογενειών αποτελεί μία πραγματικότητα για τη σύγχρονη ελληνική κοινωνία. Η πρώτη χρονιά

---

9 Κογκίδου, Δ. (2004), Μεταβολές της οικογενειακής οργάνωσης-μονογονεϊκές οικογένειες: Μια πρόκληση για την κοινωνική πολιτική στην Ελλάδα. Στο: Λ. Μουσούρου – Μ. Στρατηγάκη (επιμ.), *Ζητήματα Οικογενειακής Πολιτικής. Θεωρητικές Αναφορές και Εμπειρικές Διερευνήσεις*. Αθήνα: Gutenberg, σ.σ. 123-160.

10 Κογκίδου, Δ. (1995), *Μονογονεϊκές Οικογένειες. Πραγματικότητα – Προοπτικές - Κοινωνική Πολιτική*. Αθήνα: «Νέα Σύνορα»-Λιβάνη, σ. 290.

11 Rankin, J. H. & Kern, R. (1994). *Parental attachments and delinquency*. *Criminology*, vol. 32, p.p. 495-515.

12 Μουσούρου, Λ. Μ. (2005), *Οικογένεια και Οικογενειακή Πολιτική*. Αθήνα: Gutenberg, σ. 26.

13 Μπαμπάλης, Θ. Κ. (2005), *Παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών: Βοηθώντας στη σχολική προσαρμογή τους*. Αθήνα: Ατραπός, σ. 50.

14 Κογκίδου, Δ. (1995), *Μονογονεϊκές Οικογένειες. Πραγματικότητα – Προοπτικές - Κοινωνική Πολιτική*. Αθήνα: «Νέα Σύνορα» - Λιβάνη, σ. 23.

15 Πλιόγκου, Β. (2008), *Η επίδραση της μονογονεϊκότητας στην εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών. Διδακτορική Διατριβή*. Θεσσαλονίκη: Π.Τ.Δ.Ε.-Α.Π.Θ., σ. 21.

καταγραφής της μορφής των νοικοκυριών ήταν το 1991¹⁶. Πρόσφατα δεδομένα (Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία, 2011)¹⁷, αποδεικνύουν ότι τα ποσοστά των μονογονεϊκών οικογενειών ανέρχονται στο 15.7% επί του συνολικού αριθμού των οικογενειών με παιδιά¹⁸. Συγχρόνως, αυξητική παρουσιάζεται και η τάση της ανεργίας (ενδεικτικά το δεύτερο τρίμηνο του 2014 εντοπίστηκε στο 27.8% έναντι 27.6% του αντίστοιχου τριμήνου του 2013) και το υψηλό ποσοστό της ανεργίας των γυναικών (31,4%)¹⁹.

Με βάση την Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (EU-SILC) για το έτος 2013 καταγράφεται ότι το 23,1% του πληθυσμού της Ελλάδας (δηλ. 2.536.000 άτομα) βρίσκονται κάτω από το όριο της σχετικής φτώχειας, ενώ υπάρχει αύξηση της φτώχειας κατά 1,7 ποσοστιαίες μονάδες. Ο κίνδυνος φτώχειας για τα μονογονεϊκά νοικοκυριά με ένα τουλάχιστον εξαρτώμενο παιδί είναι 37.2%,²⁰ γεγονός που αποδεικνύει ότι η σύγχρονη οικονομική κρίση και ανεργία δεν πλήττουν εξίσου όλες τις οικογένειες. Ως «εξαρτώμενα μέλη» οικογενειών θα μπορούσαν να θεωρηθούν άγαμα τέκνα, τα οποία ζουν στο νοικοκυριό του γονέα τους ενώ σπουδάζουν ή εργάζονται²¹.

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τα διεθνή δεδομένα²², οι επιπτώσεις αυτές πλήττουν περισσότερο τα οικονομικά και κοινωνικά ασθενέστερα νοικοκυριά και τα μέλη τους. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι 5 στα 10 μονογονεϊκά νοικοκυριά με εξαρτώμενα μέλη, αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού²³. Επιπλέον, από τη στιγμή που οι γυναίκες αποτελούν τη συντριπτική πλειοψηφία των μονογονέων στην Ελλάδα και την Ευρώπη και

16 Μαράτου- Αλιμπράνη, Λ. (2002), *Διακρατικός οδηγός για τη μονογονεϊκότητα*. Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας, Αθήνα. Στο: http://www.kethi.gr/attachments/110_DIAKRATIKOS_ODHGOS_MONOGONEIKOTHTA.pdf/ (προσπελάστηκε στις 21/08/2015).

17 Ελληνική Στατιστική Αρχή (2011), *Ανακοίνωση δημογραφικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών του Μόνιμου Πληθυσμού της Χώρας σύμφωνα με την Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2011*. Στο: http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/GENERAL/nws_SAM01_GR.PDF/ (προσπελάστηκε στις 20/08/2015).

18 Ελληνική Στατιστική Αρχή (2011), *Ανακοίνωση δημογραφικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών του Μόνιμου Πληθυσμού της Χώρας σύμφωνα με την Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2011*. Στο: http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/GENERAL/nws_SAM01_GR.PDF/ (προσπελάστηκε στις 20/08/2015).

19 Ελληνική Στατιστική Αρχή (2014), *Έρευνα Εργατικού Δυναμικού. Α' Τρίμηνο του 2014*. Στο : http://www.statistics.gr/portal/ESYE/BUCKET/A0101/PressReleases/A0101_SJO01_DT_QQ_01_2014_01_F_01_GR.PDF/ (προσπελάστηκε στις 20/08/2015).

20 Ελληνική Στατιστική Αρχή (2014), *Έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών*. Στο: <http://www.socialpolicy.gr/2014/12/ελστατ-ερευνα-εισοδηματος-και-συνθηκ-2.html/> (προσπελάστηκε στις 23/08/2015)

21 Kogidou D. & Pliogou, V. (2006), *Being poor in the 21st century: Single parents tell their stories*. Στο: E.S.R.E.A. (European Society for Research on the Education of Adults) Life History and Biography Network, Conference, *Transitional Spaces, Transitional Processes and Research* (Volos, Greece 2-5 March). Στο: <http://esrea2006.ece.uth.gr/en/participants.php/> (προσπελάστηκε στις 20/08/2015).

22 European Commission (2014), *Single parents and employment in Europe. Short Statistical report No 3*. Στο: http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/documents/140502_gender_equality_workforce_ssr3_en.pdf/ (προσπελάστηκε στις 20/08/2015).

23 Eurostat Statistics (2013), *Children at risk of poverty or social exclusion*. Στο: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Children_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion/ (προσπελάστηκε στις 21/08/2015).

το ποσοστό ανεργίας των γυναικών, ανέρχεται σε υψηλά επίπεδα²⁴, γίνεται κατανοητό γιατί οι μονογονεϊκές οικογένειες χαρακτηρίζονται ως κοινωνικά ευπαθείς ομάδες, αλλά και γιατί είναι επιτακτική η ανάγκη μιας πιο ισχυρής κοινωνικής και οικογενειακής πολιτικής προς την κατεύθυνση αυτή²⁵.

Με δεδομένα τα παραπάνω στοιχεία και το γεγονός ότι τα μέχρι τώρα τυπικά δίκτυα προστασίας (κοινωνική πρόνοια και προστασία) αποδυναμώνονται, σε συνδυασμό με το ότι τα άτυπα υποστηρικτικά δίκτυα (οικογένεια, συγγενείς και φίλοι) συνεχίζουν να επωμίζονται το βάρος της οικονομικής στήριξης, δύναται να γίνει περισσότερο κατανοητή η σύγχρονη εικόνα της μονογονεϊκής οικογένειας²⁶.

Έτσι, συνοψίζοντας τις δημογραφικές συνιστώσες των τελευταίων χρόνων, γίνεται αντιληπτό πόσο έντονη είναι η ανάγκη στήριξης των μόνων γονέων και των παιδιών τους. Η ελληνική επιστημονική κοινότητα στρέφεται τα τελευταία χρόνια ολοένα και περισσότερο στη διαμόρφωση και το συντονισμό κατάλληλων ψυχολογικών και συναισθηματικών παρεμβάσεων στα παιδιά που αντιμετωπίζουν ενδεχόμενες οικογενειακές και κοινωνικές αλλαγές. Η έμφαση δίνεται στη γνωστική και συναισθηματική αλληλεπίδραση των γονέων με τα παιδιά και στην ουσιαστική συνεργασία σχολείου και οικογένειας²⁷.

Στο παραπάνω πλαίσιο, γίνονται αντιληπτοί οι λόγοι που η διεθνής βιβλιογραφία έχει προσδιορίσει τη μονογονεϊκή οικογένεια ως κοινωνικά ευάλωτη ομάδα. Η σύγχρονη έρευνα συνδέει τη μονογονεϊκότητα με μία σειρά δυσκολιών και προβλημάτων τα οποία καλούνται να αντιμετωπίσουν τα μέλη της και ειδικότερα τα παιδιά αυτών των οικογενειών. Το ενδιαφέρον των ερευνών έχει προσελκύσει τα τελευταία χρόνια η διερεύνηση της σύνδεσης της μονογονεϊκότητας με τις μειωμένες σχολικές επιδόσεις, την ελλιπή παρακολούθηση, τις συχνές απουσίες στο σχολείο, αλλά και την εγκατάλειψη της υποχρεωτικής εκπαίδευσης²⁸, καθώς και την αναζήτηση της συνακόλουθης ανάγκης στήριξης του σχολικού περιβάλλοντος²⁹.

24 European Commission (2007), *Study on Poverty and Social Exclusion among Lone-Parent Households* (Scientific Coordinators: F. Brodolini & R. Trifiletti). Brussels: European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities. Στο: http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2007/study_lone_parents_en.pdf (προσπελάστηκε στις 22/08/2015).

25 Τσουμάνη, Ε. (2007), *Για κάθε γονέα που είναι μοναδικός: Μονογονεϊκή οικογένεια*. Υπουργείο Εσωτερικών, Γενική Γραμματεία Ισότητας. Στο: http://www.isotita.gr/var/uploads/PUBLICATIONS/monogoneikh_entypo_050208.pdf (προσπελάστηκε στις 22/08/2015).

26 Μουρίκη, Α., Μπαλούρδος, Δ., Παπαλιού, Ο., Σπυροπούλου, Ν., Φαγαδάκη, Ε. & Φρονίμου, Ε. (επιμ.) (2012), *Το κοινωνικό πορτρέτο της Ελλάδας - 2012: Όψεις της κρίσης*. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών. Στο: http://www.ekke.gr/images/PDF/Social_portrait_2012.pdf (προσπελάστηκε στις 23/08/2015).

27 Χατζηρήστου, Χ., Κατή, Α., Γεωργουλέας, Γ., Λυκίτσάκου, Γ. & Υφαντή, Θ. (2012), *Ψυχολογική στήριξη των παιδιών σε καταστάσεις κρίσεων: Με ένα επίμετρο για την οικονομική κρίση*. Κέντρο Έρευνας και Εφαρμογών Σχολικής Ψυχολογίας (ΚΕΕΣΧΟΨΥ), Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Εταιρεία Σχολικής και Οικογενειακής Συμβουλευτικής και Έρευνας (ΕΣΟΣΕ), σ. 7. Στο: <http://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/PRIMEDU126pdf/>

28 Biblarz, T. J. & Gottainer, G. (2000), *Family structure and children's success: A comparison of widowed and divorced single-mother families*. *Journal of Marriage & Family*, vol. 62, p.p. 533-535.

29 Χατζηρήστου, Χ., Γκαρή, Α., Μυλωνάς, Β., Τσιόβολου, Κ., Καρίτσα, Α. & Γιαβρίμης, Π. (2012).

2.2.2. Εκπαιδευτική επιτυχία

Η δεύτερη παράμετρος μελέτης της εν λόγω εργασίας είναι η έννοια της εκπαιδευτικής επιτυχίας. Ο όρος «εκπαιδευτική επιτυχία» αναφέρεται γενικά ως «η επίτευξη των επιδιωκόμενων διδακτικών στόχων στο πλαίσιο αξιολόγησης της εκπαιδευτικής διαδικασίας, συμπεριλαμβανομένων και των σχολικών επιδόσεων, οι οποίες αφορούν στην καταγραφή και ποσοτική μέτρηση της αξιολόγησης της επίδοσης»³⁰. Η σύγχρονη έρευνα διευρύνει περαιτέρω τον όρο εκπαιδευτική επιτυχία, κάνοντας λόγο για ενεργό εμπλοκή και συμμετοχή του μαθητή και της μαθήτριας σε ποικίλες εκπαιδευτικές δραστηριότητες, ενίσχυση του αισθήματος ικανοποίησης, απόκτηση γενικής γνώσης, ανάπτυξη δεξιοτήτων και ικανοτήτων, επιμονή και αξιολόγηση των εκπαιδευτικών αποτελεσμάτων³¹.

Η κοινωνική πραγματικότητα της μονογονεϊκότητας, επηρεάζει τη σχολική προσαρμογή και τη σχολική επίδοση των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών, μέσα από συγκεκριμένους έμμεσους μηχανισμούς. Συγκεκριμένα, παρατηρείται ότι η ίδια η κοινωνική κατάσταση της μονογονεϊκότητας, όπως είναι για παράδειγμα το διαζύγιο, δεν επηρεάζει άμεσα τα παιδιά και την προσαρμογή τους, αλλά συγκεκριμένες συνθήκες, όπως οι ενδεχόμενες συγκρούσεις, οι σχέσεις μεταξύ των γονέων και η ψυχολογική τους κατάσταση, είναι αυτές που φαίνεται να σχετίζονται περισσότερο με την ψυχολογική και κοινωνική προσαρμογή των παιδιών και κατά συνέπεια τη σχολική τους επιτυχία³². Συνεπώς, το ερώτημα που προκύπτει είναι με ποιον τρόπο και σε τι βαθμό η μονογονεϊκότητα επιδρά στην εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών.

2.2.3. Η επίδραση της μονογονεϊκότητας στην εκπαιδευτική επιτυχία

Το σχολείο και η οικογένεια είναι οι δύο βασικότεροι τομείς, οι οποίοι ευθύνονται για την αγωγή, τη σταθερότητα, την προσαρμογή και την κοινωνική εξέλιξη των παιδιών. Συγκεκριμένα, το σύγχρονο σχολείο στο σύνολο του καλείται όχι μόνο να ανταπεξέλθει και να προσαρμοστεί στις εξελίξεις και μεταβολές που βιώνουν οι οικογένειες, αλλά και να βοηθήσει στην πράξη τα παιδιά να αντιμετωπίσουν τις μεταβολές αυτές με τρόπο αποτελεσματικό, παρέχοντας ένα σταθερό και ασφαλές περιβάλλον³³. Στο πλαίσιο αυτό είναι επιτακτική η ανάγκη αναγνώρισης

Αντιλήψεις και στάσεις μαθητών σχετικά με το διαζύγιο και την προσαρμογή των παιδιών χωρισμένων γονέων. *Νέα Παιδεία*, τόμ. 144, σ.σ. 131-146.

30 *Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια - Λεξικό* (1989), τόμ. 4. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σ. 2071.

31 Kuh, G. D., Kinzie, J., Buckley, J. A., Bridges, B. K. & Hayek, J. C. (2006), *What matters to school success: A review of the literature*. Commissioned Report for the National Symposium on Postsecondary Student Success: Spearheading a Dialog on Student Success. Στο: http://nces.ed.gov/npec/pdf/kuh_team_report.pdf (προσπελάστηκε στις 20/08/2015).

32 Nunes-Costa, R. A., Lamela, D. L. P. V. & Figueiredo, B. F. C. (2009), Psychosocial adjustment and physical health in children of divorce. *Journal de Pediatria*, vol. 85, p.p. 385-396.

33 Φύκαρης, Ι. & Αρχοντόγλου, Α. (2006), Σχολείο και μονογονεϊκή οικογένεια. Δυνατότητες εκπαιδευτικής

και διερεύνησης της σύνδεσης της μονογονεϊκότητας με την εκπαιδευτική πορεία και εξέλιξη των παιδιών των μονογονεϊκών οικογενειών.

Η γενικότερη απουσία του ενός γονέα έχει συνδεθεί με επιπτώσεις στις ψυχολογικές και συναισθηματικές διεργασίες των παιδιών. Οι επιπτώσεις αυτές είναι ιδιαίτερα έκδηλες στα παιδιά βρεφικής και νηπιακής ηλικίας³⁴.

Το κυρίαρχο ερώτημα που προκύπτει είναι πώς αποτυπώνονται οι αντιλήψεις των ίδιων των μαθητών και μαθητριών σχετικά με τη μονογονεϊκότητα και το ρόλο του σχολείου στη διαχείριση της νέας αυτής κοινωνικής πραγματικότητας. Σύμφωνα με τις αντιλήψεις των ίδιων των μαθητών/ριών μονογονεϊκών οικογενειών, αποτυπώνεται έντονη η ανάγκη τους για αποδόμηση του κοινωνικού στίγματος, που αφορά τα παιδιά των διαζευγμένων γονέων. Επιπλέον, παρατηρείται μία μεγαλύτερη τάση των εφήβων μαθητών και μαθητριών, συγκριτικά με τα μικρότερης ηλικίας παιδιά, να αναγνωρίζουν τα προβλήματα και τις δυσκολίες προσαρμογής που επιφέρει η εν λόγω κοινωνική πραγματικότητα, καθώς και το βαθμό δυσκολίας από μέρους των εκπαιδευτικών να διαχειριστούν αποτελεσματικά την προσαρμογή των παιδιών³⁵.

Οι αντιλήψεις και ο ρόλος των ίδιων των εκπαιδευτικών, όσον αφορά την παραπάνω σχέση, έχει ιδιαίτερη βαρύτητα. Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα³⁶, οι εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης υποστηρίζουν ότι η ίδια η σχολική επίδοση των παιδιών που προέρχονται από μονογονεϊκές οικογένειες δε φαίνεται να διαφοροποιείται σημαντικά από τη σχολική επίδοση των παιδιών που προέρχονται από πυρηνικές οικογένειες. Από την άλλη μεριά, ωστόσο, θεωρούν ότι τα παιδιά των μονογονεϊκών οικογενειών φαίνεται να παρουσιάζουν μεγαλύτερα προβλήματα προσοχής, συγκέντρωσης και σκέψης καθώς και πιο έντονα προβλήματα διαπροσωπικών σχέσεων, συγκριτικά με τα παιδιά των πυρηνικών οικογενειών³⁷. Διαπιστώνεται επομένως, ότι η εκπαιδευτική τους επιτυχία είναι δυνατόν να επηρεάζεται με έμμεσους και σύνθετους τρόπους.

Κατά συνέπεια, η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών όσον αφορά τις συνθήκες που σχετίζονται με την μονογονεϊκότητα, αποδεικνύεται ιδιαίτερα καθοριστική παράμετρος όσον αφορά την αντιμετώπιση της ψυχοκοινωνικής προσαρμογής και σχολικής επιτυχίας των παιδιών των μονογονεϊκών οικογενειών³⁸. Το θετικό

παρέμβασης. Στο: Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου της Περιφερειακής Διεύθυνσης Ηπείρου, *Το ελληνικό σχολείο και οι προκλήσεις της σύγχρονης κοινωνίας* (Ιωάννινα 2006). Στο: http://www.eadap.gr/miscFolder/18099_fikaris-arxodoglou.pdf (προσπελάστηκε στις 22/08/2015).

34 Κοντοπούλου, Μ. (2007), *Παιδί και ψυχοκοινωνικές δυσκολίες. Μία ψυχοδυναμική οπτική*. Αθήνα: Gutenberg, σ. 188.

35 Χατζηχρήστου, Χ., Γκαρή, Α., Μυλωνάς, Β., Τσιόβολου, Κ., Καρίτσα, Α. & Γιαβρίμης, Π. (2012), *Αντιλήψεις και στάσεις μαθητών σχετικά με το διαζύγιο και την προσαρμογή των παιδιών χωρισμένων γονέων. Νέα Παιδεία*, τόμ. 144, σ.σ. 131-146.

36 Αρχοντόγλου, Α. (2005), *Σχολική επίδοση και συμπεριφορά των παιδιών από μονογονεϊκές οικογένειες στο δημοτικό σχολείο*. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, σ. 160.

37 Αρχοντόγλου, Α. (2005), *Σχολική επίδοση και συμπεριφορά των παιδιών από μονογονεϊκές οικογένειες στο δημοτικό σχολείο*. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, σ. 160.

38 Κογκίδου, Δ. & Πλιόγκου, Β. (2008), "Τι περιμένεις; Παιδί χωρισμένων είναι !"- Μόνες-μητέρες /

στοιχείο που αναδύεται μέσα από τη σχετική έρευνα είναι η σταδιακή εξάλειψη των προκαταλήψεων³⁹ των εκπαιδευτικών απέναντι σε θέματα μονογονεϊκότητας⁴⁰. Αυτή η αποστιγματοποίηση της μονογονεϊκότητας φαίνεται να συμβάλει και στη σταδιακή μείωση των επιπτώσεων για τα παιδιά⁴¹.

Μία ακόμη σημαντική διάσταση που επηρεάζει την κοινωνική και ψυχολογική ανάπτυξη των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών, αποτελεί το μορφωτικό επίπεδο των μόνων γονέων. Συγκεκριμένα, παρατηρήθηκε ότι τα παιδιά των διαζευγμένων μητέρων με υψηλό μορφωτικό επίπεδο, έχουν λιγότερες συγκρούσεις με τις μητέρες τους και μικρότερη εξάρτηση από αυτές⁴². Γεγονός το οποίο συνεπάγεται μεγαλύτερο βαθμό αυτονομίας, πρωτοβουλιών και ανάληψης ευθυνών για τα παιδιά αυτά. Παράγοντες, όμως, που συμβάλλουν θετικά στη γενικότερη ανάπτυξή τους.

Η ίδια η δομή της οικογένειας δε φαίνεται να διαδραματίζει τόσο μεγάλο ρόλο στην ψυχολογία των παιδιών, όσο άλλες συνθήκες, όπως το χαμηλό κοινωνικοοικονομικό επίπεδο και η έλλειψη επαγγελματικής απασχόλησης του μόνου γονέα, η γενικότερη δυσλειτουργία της οικογένειας, η κοινωνική και ψυχολογική κατάσταση του ενός από τους δύο γονείς⁴³.

Τέλος, πέρα από τις αντιλήψεις των παιδιών και των ίδιων των εκπαιδευτικών, οι αντιλήψεις των μόνων γονέων σχετικά με τη σύνδεση της μονογονεϊκότητας με την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών τους, προσθέτουν σημαντικά στην επιστημονική γνώση και διερεύνηση του πεδίου αυτού. Σύμφωνα, με πρόσφατη ποιοτική έρευνα⁴⁴, πιο συγκεκριμένοι παράγοντες, που θα μπορούσαν να επηρεάσουν την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών, όπως προκύπτουν μέσα από τις εμπειρίες των μόνων γονέων, αφορούν στη διαχείριση και αποδοχή του διαζυγίου, την εξασφάλιση ενός ήρεμου και ασφαλούς οικογενειακού περιβάλλοντος, την ενίσχυση της προσπάθειας, των ενδιαφερόντων και των φιλοδοξιών του ίδιου του παιδιού, την οικονομική

εκπαιδευτικοί μιλούν για την εκπαίδευση των παιδιών τους". Στο: Επιστημονικό Συνέδριο: *Αποδοχή - Αποκλεισμός. Διαδικασίες Ένταξης Προσώπων και Ιδεών στο Χώρο της Εκπαίδευσης. Όλοι διαφορετικοί - Όλοι ίσοι*. Εθνικό Συμβούλιο Νεολαίας, Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς (Θεσσαλονίκη 7-8 Δεκεμβρίου). Θεσσαλονίκη, σ.σ. 256-259.

39 Guttman, J., Lazar, A. & Karni, M. (2008), Teachers and School children's stereotypic perception of the child of divorce: 20 years later. *Journal of Divorce and Remarriage*, vol. 49, p.p.131-141.

40 Χατζηρήστου, Χ., Γκαρή, Α., Μυλωνάς, Β., Τσιόβολου, Κ., Καρίτσα, Α. & Γιαβρίμης, Π. (2014), Στάσεις και αντιλήψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με το διαζύγιο και την προσαρμογή των παιδιών χωρισμένων γονέων. *Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, τόμ. ΙΣΤ, σ.σ. 80-105.

41 Λουμάκου, Μ. & Μπρουσκέλη, Β. (2010), *Παιδιά και γεγονότα ζωής: Αρρώστια, νοσηλεία, θάνατος, διαζύγιο*. Αθήνα: Gutenberg, σ. 108.

42 Αργυρακούλη, Ε. (2010), Ποιότητα των σχέσεων παιδιών προσχολικής ηλικίας με τις μητέρες τους μετά το διαζύγιο. *Interscientific Health Care*, τόμ. 2, σ.σ. 141-147.

43 Jaffee, S. R., Moffitt, T. E., Caspi, A. & Taylor, A. (2003), Life with life with (or without) father: the benefits of living with two biological parents depend on the father's antisocial behavior. *Child Development*, vol. 74, p.p. 109-112.

44 Πλιόγκου, Β. (2008), Η επίδραση της μονογονεϊκότητας στην εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών. Α.Π.Θ. Διδακτορική Διατριβή. Θεσσαλονίκη: Π.Τ.Δ.Ε.-Α.Π.Θ., σ. 433.

κατάσταση του μόνου γονέα και το κοινωνικομορφωτικό του επίπεδο, τις προσδοκίες του για το μορφωτικό επίπεδο του παιδιού του, την ψυχική και σωματική υγεία του μόνου γονέα, το χρόνο που αφιερώνει ο μόνος γονέας, για την προετοιμασία του παιδιού στο σχολείο και την ευρύτερη καλλιέργεια και μόρφωσή του και του άλλου γονέα σε περίπτωση που είναι στη ζωή, την ουσιαστική επικοινωνία μεταξύ γονέα/ων και παιδιών και τη στάση του μόνου γονέα και του παιδιού του στη μονογονεϊκότητα και γενικότερα στη ζωή.

Συνοψίζοντας τα παραπάνω αποτελέσματα, διαπιστώνεται ότι οι παράγοντες, που αφορούν στις **αιτίες εισόδου στη μονογονεϊκότητα**, στη **διαχείριση της νέας κοινωνικής πραγματικότητας**, στις **κοινωνικοοικονομικές συνθήκες που διαμορφώνουν το νέο κοινωνικό περιβάλλον** και στην **ποιότητα των σχέσεων μεταξύ των μελών**, συνδέονται με την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών των μονογονεϊκών οικογενειών.

Όπως διαπιστώνεται από τα κενά των ερευνών, οι περισσότερες μελέτες στρέφονται στη διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών, των γονιών και των ίδιων των παιδιών. Η παρούσα εργασία επιχειρεί να επεκτείνει τα ευρήματα της έρευνας που αφορούσε στην επίδραση της μονογονεϊκότητας στην εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών, όπως αποτυπώνεται μέσα από τα βιώματα των ίδιων των μόνων γονέων, διερευνώντας τις αντιλήψεις φοιτητών και φοιτητριών Παιδαγωγικών Τμημάτων σχετικά με τη σύνδεση αυτή. Οι αντιλήψεις του συγκεκριμένου φοιτητικού πληθυσμού ως μελλοντικών εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, θα δώσουν μια πιο ολοκληρωμένη καταγραφή της σχέσης αυτής και των παραγόντων που την επηρεάζουν.

2.3. Σκοπός της Έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση των αντιλήψεων των φοιτητών/ριών Παιδαγωγικών Τμημάτων, αναφορικά με τους παράγοντες που μπορεί να επηρεάζουν την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών που διαβιών σε μονογονεϊκές οικογένειες.

2.4. Υποθέσεις της Έρευνας / Τα ερευνητικά ερωτήματα

Με βάση το παραπάνω θεωρητικό πλαίσιο διατυπώνονται τα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα: 1) Σε ποιο βαθμό επηρεάζεται η εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών από τις αιτίες εισόδου στη μονογονεϊκότητα; 2) Σε ποιο βαθμό επηρεάζεται η εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών από το κοινωνικοοικονομικό και μορφωτικό επίπεδο του μόνου γονέα; 3) Σε ποιο βαθμό επηρεάζεται η εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών από την ποιότητα των διαπροσωπικών σχέσεων; 4) Σε ποιο βαθμό συνδέονται τα παραπάνω με το φύλο, την ηλικία και τον τόπο καταγωγής των ερωτώμενων;

2.4.1. Γενική Υπόθεση

Η μονογονεϊκότητα έχει συνδεθεί ερευνητικά με τη μειωμένη σχολική επίδοση των μαθητών/ριών, ακόμα και με την εγκατάλειψη της υποχρεωτικής εκπαίδευσης⁴⁵. Η σχολική προσαρμογή και επίδοση επηρεάζεται από έμμεσους μηχανισμούς δημιουργώντας έτσι την υπόθεση ότι αυτοί οι μηχανισμοί επηρεάζουν, εν τέλει, την εκπαιδευτική επιτυχία⁴⁶ των παιδιών. Η γενική υπόθεση είναι ότι η κατάσταση της μονογονεϊκότητας θα έχει επίδραση σε όλους τους τομείς της ζωής του παιδιού.

2.4.2. Επιμέρους Υποθέσεις

Λαμβάνοντας υπόψη το θεωρητικό πλαίσιο αναμένεται ότι η μονογονεϊκότητα, ως μορφή οικογενειακής οργάνωσης, θα επιδρά και θα διαμορφώνει τις αντιλήψεις των φοιτητών/ριών σχετικά με τη μονογονεϊκότητα, τις αντιλήψεις αλλά και το ρόλο των εκπαιδευτικών προς τη γονεϊκότητα και τέλος τις αντιλήψεις των ίδιων των μόνων γονέων σχετικά με τη σύνδεση της μονογονεϊκότητας με την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών. Οι επιμέρους αυτές υποθέσεις διαμορφώνουν τα αντίστοιχα ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία επιχειρείται να απαντηθούν στην παρούσα έρευνα.

3. Μεθοδολογία

3.1. Το δείγμα

Το δείγμα της έρευνας αυτής αποτελούν 100 φοιτητές και φοιτήτριες Παιδαγωγικών Τμημάτων. Από τους 100 φοιτητές και φοιτήτριες, οι 9 είναι άνδρες και οι 91 γυναίκες. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι στην παρούσα εργασία σε σύνολο 100 ατόμων συμμετέχουν 9 άνδρες και 91 γυναίκες. Αυτή η άνιση κατανομή του δείγματος ως προς το φύλο σχετίζεται με την πραγματική κατάσταση της διαφοροποίησης επιλογών σπουδών με βάση το φύλο. Συγκεκριμένα, λαμβάνοντας υπόψη την ισχυρή παρουσία των κοριτσιών στις θεωρητικές επιστήμες και σε σχολές που οδηγούν στο επάγγελμα της εκπαιδευτικού, κυρίως προσχολικής και δημοτικής εκπαίδευσης⁴⁷, γίνεται αντιληπτή η διαμόρφωση του εν λόγω δείγματος.

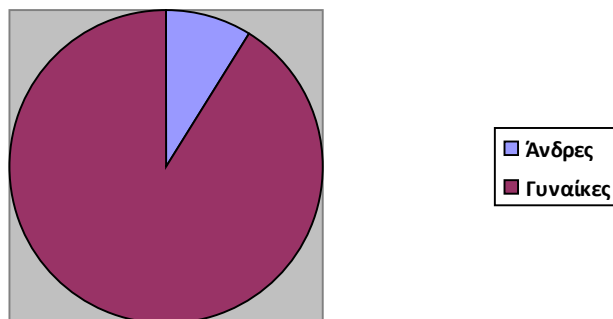
45 Biblarz, T. J. & Gottainer, G. (2000), *Family structure and children's success: A comparison of widowed and divorced single-mother families*. *Journal of Marriage & Family*, vol. 62, p.p. 533-535.

46 Nunes-Costa, R. A., Lamela, D. L. P. V. & Figueiredo, B. F. C. (2009), *Psychosocial adjustment and physical health in children of divorce*. *Journal de Pediatria*, vol. 85, p.p. 385-396.

47 Ενδεικτικά αναφέρονται: Σιδηροπούλου- Δημάκου, Δ. (1997), *Εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές των δύο φύλων: Ο ρόλος του σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού*. Στο: Β. Δελιγιάννη - Κουϊμτζή & Σ. Ζιώγου (επιμ.), *Φύλο και Σχολική Πράξη*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας, σ.σ. 645-666.

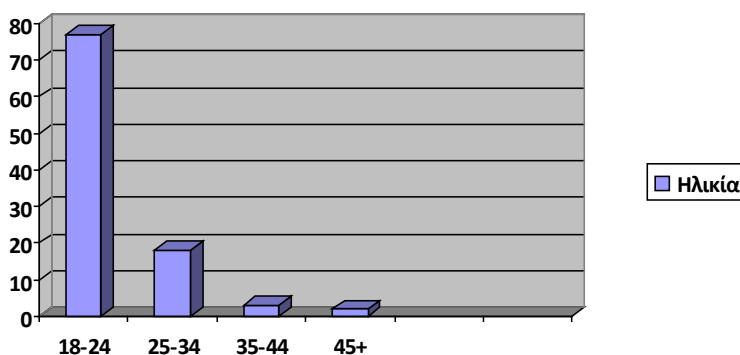
Μαραγκουδάκη, Ε. (2003), *Ο παράγοντας φύλο στη δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση: όψεις*

Γράφημα 1: Η κατανομή του δείγματος ως προς το φύλο

Από το δείγμα η ηλικιακή κατανομή που προκύπτει είναι: 77 φοιτητές και φοιτήτριες μεταξύ 18-24 χρονών, 18 φοιτητές και φοιτήτριες μεταξύ 35-44 χρονών και 2 φοιτητές και φοιτήτριες 45 χρονών και άνω.

Γράφημα 2: Η κατανομή του δείγματος ως προς την ηλικία

3.2. Ερευνητικό εργαλείο και μέθοδος ανάλυσης δεδομένων

Για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας κατασκευάστηκε ένα ερωτηματολόγιο το οποίο διερευνά τις αντιλήψεις φοιτητών/ριών Παιδαγωγικών Τμημάτων

συνέχειας και μεταβολής. Στο : Β. Δεληγιάννη- Κουϊμτζή, Σ. Ζιώγου & Λ. Φρόση (επιμ.), *Φύλο και εκπαιδευτική πραγματικότητα στην Ελλάδα: Προωθώντας παρεμβάσεις για την ισότητα των φύλων στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα*. Αθήνα: ΚΕΘΙ, σ.σ. 13-76.

αναφορικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών.

Το ερωτηματολόγιο αυτό αποτελείται από δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου, παρέχονται συγκεκριμένες οδηγίες στους φοιτητές και τις φοιτήτριες όσον αφορά στη συμπλήρωσή του και τονίζεται η εξασφάλιση της ανωνυμίας. Στο τμήμα αυτό του ερωτηματολογίου ο/η φοιτητής/ρια καλείται να συμπληρώσει προσωπικά στοιχεία του/της, όπως το φύλο, την ηλικία και τον τόπο καταγωγής.

Στη συνέχεια του ερωτηματολογίου ζητήθηκε από τους φοιτητές και τις φοιτήτριες να απαντήσουν σε 12 ερωτήσεις επιλέγοντας την απάντησή τους μέσα από τις διαβαθμίσεις της κλίμακας που τους δόθηκε (από το 1=καθόλου έως το 6=πάρα πολύ), το βαθμό στον οποίο εκτιμούν ότι η εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών επηρεάζεται από έναν αριθμό παραγόντων, οι οποίοι αποτυπώνονται και ομαδοποιούνται ως εξής:

1. **Η είσοδος στην μονογονεϊκότητα** (η μονογονεϊκότητα, ο λόγος της μονογονεϊκότητας).
2. **Το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο του μόνου γονέα** (η οικονομική κατάσταση, το μορφωτικό επίπεδο, ο χρόνος που διαθέτει ο μόνος γονέας για την προετοιμασία του παιδιού του στις εκπαιδευτικές του υποχρεώσεις, η σωματική και ψυχική υγεία του μόνου γονέα οι προσδοκίες του μόνου γονέα).
3. **Η ποιότητα στις διαπροσωπικές σχέσεις** (η στάση του μόνου γονέα απέναντι στη μονογονεϊκότητα, η στάση των εκπαιδευτικών απέναντι στη μονογονεϊκότητα και η στάση του παιδιού απέναντι στη ζωή λόγω της μονογονεϊκότητας).

Το εν λόγω ερευνητικό εργαλείο προέκυψε από τα αποτελέσματα των ερευνητικών δεδομένων της ποιοτικής έρευνας με τίτλο: «Η επίδραση της μονογονεϊκότητας στην εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών»⁴⁸.

Τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν από τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου αναλύθηκαν με το στατιστικό πακέτο SPSS 20.0 και για την ανάλυση χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος Crosstabulation και το κριτήριο Pearson χ^2 . Τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την ανάλυση παρουσιάζονται παρακάτω.

4. Παρουσίαση των αποτελεσμάτων

Στους πίνακες που ακολουθούν, επιχειρείται η ανάλυση των αποτελεσμάτων των απαντήσεων των φοιτητών και φοιτητριών ανά φύλο, ηλικία και τόπο καταγωγής.

Στον πίνακα 1, εντοπίζονται οι αντιλήψεις των φοιτητών/ριών του δείγματος ανά φύλο και ηλικία στο ερώτημα σε τι βαθμό πιστεύουν ότι επηρεάζει η μονογονεϊκότητα την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών.

48 Πιλόγκου, Β. (2008), *Η επίδραση της μονογονεϊκότητας στην εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών*. Α.Π.Θ. Διδακτορική Διατριβή. Θεσσαλονίκη: Π.Τ.Δ.Ε.-Α.Π.Θ., σ. 433.

Πίνακας 1: Η μονογονεϊκότητα ως παράγοντας επίδρασης της εκπαιδευτικής επιτυχίας των παιδιών ανά φύλο και ηλικία σε ποσοστά %

Ηλικία \ Φύλο		N	Διαβαθμίσεις					
			Καθόλου		Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα Πολύ
Ανδρας	18-24	6	0,0%	0,0%	17%	50%	33%	0,0%
	25-34	2	0,0%	0,0%	50%	0,0%	50%	0,0%
	45 και άνω	1	0,0%	0,0%	0,0%	100%	0,0%	0,0%
Γυναίκα	18-24	71	7%	18%	36%	30%	7%	2%
	25-34	16	0,0%	31%	25%	25%	13%	6%
	35-44	3	0,0%	0,0%	33%	67%	0,0%	0,0%
	45 και άνω	1	0,0%	100%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Ανδρες: $p = 0,537 > 0,05$

Γυναίκες: $p = 0,749 > 0,05$

Στον πίνακα 1, παρατηρείται ότι το 17% των ανδρών σε ηλικία από 18-24 θεωρεί ότι η μονογονεϊκότητα επηρεάζει λίγο την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών, το 70% συγκεντρωτικά ότι επηρεάζει αρκετά (50%) και πολύ (33%). Στις ηλικίες από 25-34 το 50% θεωρεί ότι επηρεάζει λίγο, ενώ το υπόλοιπο 50% πολύ. Στις ηλικίες 45 και άνω το 100% υποστηρίζει ότι επηρεάζει αρκετά.

Στις γυναίκες, σε ηλικίες από 18-24, μικρό ποσοστό (7%) πιστεύει ότι δεν επηρεάζεται καθόλου η εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών από τη μονογονεϊκότητα, το 18% πιστεύει ότι επηρεάζεται ελάχιστα, το 36% λίγο και παρομοίως με τους άνδρες, το 30% αρκετά, και μικρότερα ποσοστά πολύ και πάρα πολύ (7% και 2% αντίστοιχα). Στις ηλικίες από 25-34 το 31% θεωρεί ότι η μονογονεϊκότητα επηρεάζει ελάχιστα την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών, το 25% θεωρεί ότι την επηρεάζει λίγο, ένα ακόμα 25% αρκετό, πολύ το 13% και πάρα πολύ το 6%. Στην ηλικιακή ομάδα από 35-44 το 33% των γυναικών θεωρεί ότι η μονογονεϊκότητα επηρεάζει λίγο την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών, ενώ το 67% αρκετά. Τέλος το 100% της ηλικιακής ομάδας των γυναικών 45 και άνω απάντησε ότι η μονογονεϊκότητα επηρεάζει ελάχιστα την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι οι φοιτητές και οι φοιτήτριες του δείγματος ανεξαρτήτως φύλου και ηλικίας εκτιμούν ότι η εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών, επηρεάζονται από τη μονογονεϊκότητα, με ποσοστά που κυμαίνονται από 37% έως 100% στις διαβαθμίσεις «επηρεάζεται αρκετά» έως «επηρεάζεται πολύ».

Στον πίνακα 2, εντοπίζονται οι απαντήσεις των φοιτητών και των φοιτητριών του δείγματος ανά φύλο και ηλικία στο ερώτημα σε τι βαθμό πιστεύετε

ότι επηρεάζει ο λόγος που προέκυψε η μονογονεϊκότητα την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών.

Πίνακας 2: Ο λόγος της μονογονεϊκότητας ως παράγοντας επίδρασης της εκπαιδευτικής επιτυχίας των παιδιών ανά φύλο και ηλικία σε ποσοστά %

Ηλικία \ Φύλο		N	Διαβαθμίσεις					
			Καθόλου	Ελάχιστα	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα Πολύ
Ανδρας	18-24	6	17%	0,0%	16%	17%	50%	0,0%
	25-34	2	0,0%	0,0%	50%	0,0%	50%	0,0%
	45 και άνω	1	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100%	0,0%
Γυναίκα	18-24	71	0,0%	4%	30%	42%	14%	10%
	25-34	16	0,0%	0,0%	6%	50%	32%	12%
	35-44	3	0,0%	0,0%	0,0%	33%	67%	0,0%
	45 και άνω	1	0,0%	100%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Ανδρες: $p=0,879 > 0,05$

Γυναίκες: $p=0,001 < 0,05$

Όσον αφορά στους άνδρες, το 16% των ανδρών σε ηλικία από 18-24 θεωρεί ότι επηρεάζεται λίγο η εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών από το λόγο εισόδου στη μονογονεϊκότητα, το 17% αρκετά και το 50% πολύ. Στις ηλικίες από 25-34 το 50% θεωρεί ότι επηρεάζεται λίγο, ενώ το υπόλοιπο 50% πολύ. Στις ηλικίες 45 και άνω το 100% υποστηρίζει ότι επηρεάζεται πολύ.

Αντίθετα, όσον αφορά στις γυναίκες σε ηλικίες από 18-24 το 4% πιστεύει ότι η εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών επηρεάζεται ελάχιστα από το λόγο εισόδου στη μονογονεϊκότητα, το 30% λίγο, το 42% αρκετά, το 14% πολύ και το 10% πάρα πολύ. Στις ηλικίες από 25-34 το 6% θεωρεί ότι η εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών επηρεάζεται λίγο από το λόγο που προέκυψε η μονογονεϊκότητα, ενώ ένα 82% συγκεντρωτικά ότι επηρεάζεται αρκετά (50%) και πολύ (32%). Στην ηλικιακή ομάδα από 35-44 το 33% θεωρεί ότι η επηρεάζεται αρκετά, ενώ το 67% πολύ.

Παρατηρείται συμπερασματικά ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών συγκεντρώνεται στις διαβαθμίσεις «επηρεάζεται αρκετά» έως «επηρεάζεται πάρα πολύ», ενώ το ποσοστό των ανδρών παρουσιάζεται μοιρασμένο και εντοπίζεται και στις διαβαθμίσεις «επηρεάζεται καθόλου», «επηρεάζεται ελάχιστα» και «επηρεάζεται λίγο».

Στον πίνακα 3, εντοπίζονται οι απαντήσεις των φοιτητών και των φοιτητριών του δείγματος ανά φύλο και ηλικία, στο ερώτημα σε τι βαθμό πιστεύετε ότι επηρεάζει η οικονομική κατάσταση του μόνου γονέα την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών.

Πίνακας 3: Η οικονομική κατάσταση του μόνου γονέα ως παράγοντας επίδραση της εκπαιδευτικής επιτυχία των παιδιών ανά φύλο και ηλικία σε ποσοστά %

Ηλικία \ Φύλο		N	Διαβαθμίσεις				
			Ελάχιστα	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα Πολύ
Ανδρας	18-24	6	17%	16%	0,0%	50%	17%
	25-34	2	50%	0,0%	50%	0,0%	0,0%
	45 και άνω	1	0,0%	0,0%	0,0%	100%	0,0%
Γυναίκα	18-24	71	2%	13%	40%	35%	10%
	25-34	16	0,0%	12%	27%	55%	6%
	35-44	3	0,0%	0,0%	0,0%	33%	67%
	45 και άνω	1	0,0%	100%	0,0%	0,0%	0,0%

Ανδρες: $p = 0,523 > 0,05$

Γυναίκες: $p = 0,130 > 0,05$

Παρατηρείται ότι το 17% των ανδρών σε ηλικία από 18-24 θεωρεί ότι επηρεάζεται ελάχιστα η εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών από την οικονομική κατάσταση του μόνου γονέα, το 16% λίγο, το 50% αρκετά και το 17% πάρα πολύ. Στις ηλικίες από 25-34, το 50% θεωρεί ότι επηρεάζεται ελάχιστα, ενώ το υπόλοιπο 50% αρκετά. Στις ηλικίες 45 και άνω, το 100% υποστηρίζει ότι επηρεάζεται πολύ.

Στις γυναίκες και σε ηλικίες από 18-24, το 2% πιστεύει ότι η εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών επηρεάζεται ελάχιστα από την οικονομική κατάσταση του μόνου γονέα, το 13% λίγο, το 40% αρκετά, το 35% πολύ και το 10% πάρα πολύ. Στις ηλικίες από 25-34, το 12% θεωρεί ότι επηρεάζεται λίγο, το 27% αρκετό, πολύ το 55% και πάρα πολύ το 6%. Στην ηλικιακή ομάδα από 35-44, το 33% θεωρεί ότι επηρεάζεται πολύ, ενώ το 67% πάρα πολύ. Τέλος, το 100% της ηλικιακής ομάδας των 45 και άνω θεωρεί ότι επηρεάζεται λίγο.

Συμπερασματικά, διαπιστώνεται ότι ανεξάρτητα από το φύλο και την ηλικία, το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών και των φοιτητριών του δείγματος εκτιμά ότι η οικονομική κατάσταση του μόνου γονέα επηρεάζει την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών, καθώς τα ποσοστά που συγκεντρώνονται στις διαβαθμίσεις «επηρεάζεται πολύ» και «επηρεάζεται πάρα πολύ» κυμαίνεται από 35 έως 100%.

Στον πίνακα 4, αποτυπώνονται οι απαντήσεις των φοιτητών και των φοιτητριών του δείγματος ανά φύλο και τόπο καταγωγής, στο ερώτημα σε τι βαθμό πιστεύετε ότι επηρεάζει η οικονομική κατάσταση του μόνου γονέα την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών.

Πίνακας 4: Η οικονομική κατάσταση του μόνου γονέα ως παράγοντας επίδρασης της εκπαιδευτικής επιτυχία των παιδιών ανά τόπος καταγωγής και φύλο σε ποσοστά %

Τόπος καταγωγής		Φύλο	N	Διαβαθμίσεις				
				Καθόλου	Ελάχιστα	Λίγο	Αρκετά	Πολύ
Αστικό περιβάλλον	Άνδρες	6	0,0%	33%	17%	17%	33%	0,0%
	Γυναίκες	63	0,0%	0,0%	11%	40%	41%	8%
Ημιαστικό περιβάλλον	Άνδρες	2	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	50%	50%
	Γυναίκες	18	0,0%	6%	17%	38%	22%	17%
Αγροτικό περιβάλλον	Άνδρες	1	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100%	0,0%
	Γυναίκες	10	0,0%	0,0%	20%	20%	40%	20%

Αστικό περιβάλλον: $p = 0,000 < 0,05$

Ημιαστικό περιβάλλον: $p = 0,596 > 0,05$

Αγροτικό περιβάλλον: $p = 0,724 > 0,05$

Οι άντρες από αστικό περιβάλλον πιστεύουν ότι η εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών επηρεάζεται από την οικονομική κατάσταση του μόνου γονέα ελάχιστα το 33%, λίγο το 17%, αρκετά το 17% και πολύ το 33%. Το 11% των γυναικών από αστικό περιβάλλον θεωρεί ότι η οικονομική κατάσταση του μόνου γονέα επηρεάζει λίγο την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών, το 40% ότι την επηρεάζει αρκετά το 41% πολύ και το 8% πάρα πολύ.

Το 50% των ανδρών από ημιαστικό περιβάλλον θεωρούν ότι την επηρεάζει πολύ και το άλλο 50% πάρα πολύ. Το 6% των γυναικών από ημιαστικό περιβάλλον πιστεύει ότι η οικονομική κατάσταση του μόνου γονέα επηρεάζει ελάχιστα την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών, λίγο το 17%, αρκετά το 38%, πολύ το 22% και πάρα πολύ το 17%. Από το αγροτικό περιβάλλον 100% των αντρών πιστεύουν ότι η εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών επηρεάζεται πολύ από την οικονομική κατάσταση των γυναικών, ενώ το 20% των γυναικών το πιστεύουν αυτό λίγο, το 20% αρκετά, πολύ το 40% και πάρα πολύ 20%.

Παρατηρείται επομένως ότι ανεξάρτητα από το φύλο άνδρες και γυναίκες από ημιαστικά και αγροτικά περιβάλλοντα εκτιμούν σε μεγαλύτερο ποσοστό ότι η οικονομική κατάσταση του μόνου γονέα επηρεάζει την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών, καθώς τα ποσοστά κυμαίνονται από 40 έως 100% στις διαβαθμίσεις επηρεάζεται αρκετά έως επηρεάζεται πάρα πολύ. Αντίθετα στις διαβαθμίσεις αυτές τα αντίστοιχα ποσοστά των φοιτητών και φοιτητριών από αστικά περιβάλλοντα κυμαίνονται από 17% έως 41.

Στον πίνακα 5, αποτυπώνονται οι απαντήσεις των φοιτητών και των φοιτητριών ανά τόπο καταγωγής και φύλο στο ερώτημα σε ποιο βαθμό πιστεύετε

ότι επηρεάζεται η εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών από τη σωματική και ψυχική υγεία του μόνου γονέα.

Πίνακας 5: Η σωματική και ψυχική υγεία του μόνου γονέα ως παράγοντα που επηρεάζει την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών ανά τόπο καταγωγής και φύλο

Τόπος καταγωγής Φύλο		N	Διαβαθμίσεις					
			Καθόλου	Ελάχιστα	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα Πολύ
Αστικό περιβάλλον	Ανδρες	6	33%	0,0%	0,0%	33%	17%	17%
	Γυναίκες	63	2%	3%	10%	19%	28%	38%
Ημιαστικό περιβάλλον	Ανδρες	2	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	50%	50%
	Γυναίκες	18	0,0%	0,0%	17%	22%	28%	33%
Αγροτικό περιβάλλον	Ανδρες	1	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100%
	Γυναίκες	10	0,0%	0,0%	0,0%	20%	60%	20%

Αστικό περιβάλλον: $p = 0,010 > 0,05$

Ημιαστικό περιβάλλον: $p = 0,749 > 0,05$

Αγροτικό περιβάλλον: $p = 0,231 > 0,05$

Οι άντρες από αστικό περιβάλλον πιστεύουν ότι η εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών επηρεάζεται από την ψυχική και σωματική υγεία του μόνου γονέα, καθόλου το 33%, αρκετά το 33%, πολύ 17% και πάρα πολύ το 17%. Οι γυναίκες υποστηρίζουν ότι δεν επηρεάζεται καθόλου το 2%, ελάχιστα το 3%, λίγο το 10%, αρκετά το 19%, πολύ το 28% και πάρα πολύ το 38%.

Οι άντρες από ημιαστικό περιβάλλον σε ποσοστό 50% πιστεύουν ότι η σωματική και ψυχική υγεία του μόνου γονέα επηρεάζει πολύ την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών και το άλλο 50% πιστεύει ότι την επηρεάζει πάρα πολύ. Το 17% των γυναικών από ημιαστικά περιβάλλοντα πιστεύει ότι η σωματική και ψυχική υγεία του μόνου γονέα επηρεάζει λίγο την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών, το 22% ότι την επηρεάζει αρκετά το 28% πολύ και το 33% πάρα πολύ.

Αντίστοιχα από το αγροτικό περιβάλλον όλοι οι άντρες πιστεύουν ότι η σωματική και ψυχική υγεία του μόνου γονέα επηρεάζει την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών πάρα πολύ, ενώ το 20% των γυναικών πιστεύει ότι την επηρεάζει αρκετά 20%, το 60% πολύ και το 20% πάρα πολύ.

Συνοπτικά, ανεξάρτητα από το φύλο, παρατηρείται ότι οι φοιτητές και φοιτήτριες που κατάγονται από το αστικό περιβάλλον, εκτιμούν σε ποσοστό που κυμαίνεται από 10 έως 33% ότι η εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών επηρεάζεται από καθόλου έως λίγο από τη σωματική και την ψυχική υγεία του μόνου γονέα, σε αντίθεση με τους φοιτητές και τις φοιτήτριες από τα

ημιαστικά και τα αγροτικά περιβάλλοντα, που συγκεντρώνουν μεγαλύτερα ποσοστά στις διαβαθμίσεις επηρεάζεται «αρκετά» έως επηρεάζεται «πάρα πολύ».

Στον πίνακα 6, εντοπίζονται οι απαντήσεις των φοιτητών και των φοιτητριών ανά ηλικία και τόπο καταγωγής στο ερώτημα σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι επηρεάζεται η στάση του μόνου γονέα απέναντι στη μονογονεϊκότητα επηρεάζει την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών.

Πίνακας 6: Η στάση του μόνου γονέα απέναντι στη μονογονεϊκότητα επηρεάζει την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών ανά ηλικία και τόπο καταγωγής

Τόπος καταγωγής Ηλικία		N	Διαβαθμίσεις					
			Καθόλου	Ελάχιστα	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα Πολύ
Αστικό περιβάλλον	18-24	51	4%	10%	20%	36%	22%	8%
	25-34	13	0,0%	8%	15%	23%	46%	8%
	35-44	3	0,0%	0,0%	0,0%	33%	34%	33%
	45 και άνω	2	0,0%	0,0%	0,0%	100%	0,0%	0,0%
Ημιαστικό περιβάλλον	18-24	18	0,0%	6%	22%	27%	27%	18%
	25-34	2	0,0%	0,0%	50%	50%	0,0%	0,0%
Αγροτικό περιβάλλον	18-24	8	12%	0,0%	0,0%	63%	13%	12%
	25-34	3	0,0%	0,0%	0,0%	33%	67%	0,0%

Αστικό περιβάλλον: $p = 0,789 > 0,05$

Ημιαστικό περιβάλλον: $p = 0,763 > 0,05$

Αγροτικό περιβάλλον: $p = 0,329 > 0,05$

Παρατηρείται ότι τα άτομα που προέρχονται από αστικό περιβάλλον και σε ηλικίες από 18-24 ετών υποστηρίζουν ότι η εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών επηρεάζεται από τη στάση του μόνου γονέα απέναντι στη μονογονεϊκότητα, ως εξής: το 4% καθόλου, το 10% ελάχιστα, το 20% λίγο, το 36% αρκετά, το 22% πολύ και το 8% πάρα πολύ. Παρόμοια διαμόρφωση υπάρχει και στις ηλικίες από 25-34. Το 8% ελάχιστα, το 15% λίγο, το 23% αρκετά, το 46% πολύ και το 8% πάρα πολύ. Στις ηλικίες από 35-44 το 33% πιστεύει ότι επηρεάζεται η εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών αρκετά, το 34% πολύ, ενώ το 33% πάρα πολύ. Στις ηλικίες από 45 και άνω το 100% πιστεύει αρκετά.

Στο ημιαστικό περιβάλλον και σε ηλικίες από 18-24 το 6% υποστηρίζει ότι επηρεάζεται ελάχιστα, το 22% λίγο, το 27% αρκετά, το 27% πολύ και το 18% πάρα πολύ. Στις ηλικίες από 25-34, το 50% υποστηρίζει ότι επηρεάζεται λίγο, ενώ το υπόλοιπο 50% αρκετά.

Για τα άτομα που προέρχονται από αγροτικό περιβάλλον και βρίσκονται

σε ηλικίες από 18-24 οι απόψεις τους διαμορφώνονται, όπως παρακάτω: το 12% υποστηρίζει ότι δεν επηρεάζεται καθόλου, το 33% αρκετά, το 13% πολύ και το 12% πάρα πολύ. Στις ηλικίες από 25-34, το 33% υποστηρίζει ότι επηρεάζεται αρκετά, ενώ το υπόλοιπο 67% πολύ.

Συμπερασματικά, προκύπτει ότι ανεξάρτητα από την ηλικία και το αστικό περιβάλλον, οι φοιτητές και φοιτήτριες του δείγματος εκτιμούν ότι η στάση του μόνου γονέα απέναντι στη μονογονεϊκότητα επηρεάζει αρκετά την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών, με ποσοστά που κυμαίνονται από 23% έως 100%.

5. Συμπεράσματα

Η μονογονεϊκότητα μπορεί να αποτελέσει ένα σημαντικό παράγοντα κινδύνου για τη γενικότερη προσαρμογή και κοινωνική εξέλιξη των παιδιών που μεγαλώνουν στο πλαίσιο μονογονεϊκών οικογενειών. Μέσα από την παρούσα εργασία, προστίθενται στην έρευνα για τη μονογονεϊκότητα, νέες, σημαντικές πληροφορίες.

Η είσοδος στη μονογονεϊκότητα αποτελεί έναν ισχυρό παράγοντα επίδρασης στην εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών.

Συγκεκριμένα, άντρες και γυναίκες ηλικίας 20-45 ετών στην πλειοψηφία τους, υποστηρίζουν ότι αυτή καθαυτή η κατάσταση της μονογονεϊκότητας, αποτελεί σημαντικό παράγοντα που επηρεάζει την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών. Η αντίληψη αυτή, ερχόμενη σε αντίθεση με προηγούμενες έρευνες⁴⁹, πιθανότατα να αποδεικνύει ότι η γενικότερη προκατάληψη και στιγματοποίηση των μονογονεϊκών οικογενειών, ακόμη και εάν έχει αποδυναμωθεί σε έναν βαθμό⁵⁰, εξακολουθεί να υφίσταται. Προς αυτήν την κατεύθυνση θα είχε νόημα μία περαιτέρω διερεύνηση της αντίληψης αυτής και της σύνδεσής της με την ανδρική και γυναικεία ταυτότητα φύλου.

Μία ακόμη διάσταση που φαίνεται να συνδέεται έντονα με την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών, αποτελεί ο λόγος εισόδου στη μονογονεϊκότητα. Η διαχείριση και αποδοχή των αιτιών της εισόδου στη μονογονεϊκότητα, όπως είναι το διαζύγιο, η διάσταση, ο θάνατος και η εκτός γάμου μητρότητα αποτελούν κυρίαρχους παράγοντες που μπορεί να επηρεάσουν την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών⁵¹. Ειδικότερα, τα παιδιά των χωρισμένων γονιών αντιμετωπίζουν στην πλειοψηφία τους σύνθετες και μακροχρόνιες δυσκολίες προσαρμογής, οι οποίες έχουν την απαρχή τους στον οικογενειακό χώρο και σταδιακά μεταβιβάζονται στο σχολείο,

49 Wu, Z., Hou, F. & Schimmele, C. M. (2008), Family structure and children's psychosocial outcomes. *Journal of Family Issues*, vol. 29, p. p. 1600-1624.

50 Χατζηρηόστου, Χ., Γκαρή, Α., Μυλωνάς, Β., Τσιόβολου, Κ., Καρίτσα, Α., & Γιαβρίμης, Π. (2014), Στάσεις και αντιλήψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με το διαζύγιο και την προσαρμογή των παιδιών χωρισμένων γονέων. *Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, τόμ. ΙΣΤ, σ.σ. 80-105.

51 Πλιόγκου, Β. (2008), *Η επίδραση της μονογονεϊκότητας στην εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών*. Α.Π.Θ. Διδακτορική Διατριβή. Θεσσαλονίκη: Π.Τ.Δ.Ε. - Α.Π.Θ., σ. 433.

επηρεάζοντας την ικανότητα συγκέντρωσης μέσα στην τάξη, τη σχολική επίδοση και την κοινωνική εικόνα του παιδιού⁵². Ωστόσο, αυτό που είναι κοινό σημείο αναφοράς της διεθνούς βιβλιογραφίας⁵³, είναι ότι το διαζύγιο, η εκτός γάμου μητρότητα και όλοι οι λόγοι που οδηγούν στην είσοδο στη μονογονεϊκότητα δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται ως μεμονωμένα γεγονότα, αλλά ως μία αλληλουχία και σύνδεση ποικίλων παραγόντων που προϋπήρχαν και οδήγησαν σε αυτά. Χαρακτηριστικό είναι ότι στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας, οι γυναίκες είναι αυτές που διατηρούν την παραπάνω αντίληψη της σύνδεσης του λόγου εισόδου στη μονογονεϊκότητα με την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών. Το γεγονός ότι περισσότερες γυναίκες θεωρούν το λόγο της μονογονεϊκότητας ως ισχυρό παράγοντα επίδρασης στην εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών, σε αντίθεση με τους άνδρες, φανερώνει ότι οι γυναίκες προβληματίζονται και κατανοούν ίσως περισσότερο την πολυπλοκότητα των παραγόντων που οδηγούν στη μονογονεϊκότητα, πιθανότατα γιατί θα είναι αυτές που θα επωμιστούν και θα αναλάβουν το βάρος της ευθύνης και ανατροφής των παιδιών⁵⁴, στο πλαίσιο μιας ενδεχόμενης μονογονεϊκής κατάστασης.

Ένας δεύτερος παράγοντας ο οποίος αναδύεται ως κυρίαρχος όσον αφορά στην επίδραση της εκπαιδευτικής επιτυχίας των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών, είναι το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο του μόνου γονέα.

Λαμβάνοντας υπόψη τις σύγχρονες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες διαβίωσης, όπου πολλά από τα μονογονεϊκά νοικοκυριά βρίσκονται στο κατώφλι της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού⁵⁵, γίνεται κατανοητό γιατί αναδεικνύεται η παραπάνω διάσταση ως ισχυρός παράγοντας επίδρασης στην εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών.

Οι οικονομικές δυσκολίες έχουν άμεσο αντίκτυπο στην καθημερινότητα του παιδιού, καθώς μπορεί να επιφέρουν ποικίλες αλλαγές στο πλαίσιο αυτής, όπως αλλαγή γειτονιάς, αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος κ.ά., αλλαγές όμως που μπορεί να επηρεάσουν αρνητικά την ευημερία των παιδιών⁵⁶.

Συνακόλουθα, το γεγονός ότι άνδρες και γυναίκες που κατάγονται από περιβάλλοντα μη αστικά διατηρούν πιο έντονα την αντίληψη ότι η οικονομική

52 Αρχοντόγλου, Α. (2005), *Σχολική επίδοση και συμπεριφορά των παιδιών από μονογονεϊκές οικογένειες στο δημοτικό σχολείο*. Θεσσαλονίκη: Αδελφοί Κυριακίδη, σ. 191.

53 Ενδεικτικά αναφέρονται:

Jaffee, S. R., Moffit, T. E., Caspi, A. & Taylor, A. (2003), Life with life with (or without) father: the benefits of living with two biological parents depend on the father's antisocial behavior. *Child Development*, vol. 74, p.p. 109-126.

Nunes - Costa, R. A., Lamela, D. L. P. V. & Figueiredo, B. F. C. (2009), Psychosocial adjustment and physical health in children of divorce. *Journal de Pediatria*, vol. 85, p.p. 385-396.

54 Τσουμάνη, Ε. (2007), *Για κάθε γονέα που είναι μοναδικός: Μονογονεϊκή οικογένεια*. Υπουργείο Εσωτερικών, Γενική Γραμματεία Ισότητας. Στο: http://www.isotita.gr/var/uploads/PUBLICATIONS/monogoneikh_entypo_050208.pdf/ (προσπελάστηκε στις 22/08/2015).

55 Ελληνική Στατιστική Αρχή (2014), *Έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης των νοικοκυριών*. Στο: <http://www.socialpolicy.gr/2014/12/ελστατ-ερευνα-εισοδηματος-και-συνθηκ-2.html/> (προσπελάστηκε στις 23/08/2015).

56 Λουμάκου, Μ. & Μπρουσκέλη, Β. (2010), *Παιδιά και γεγονότα ζωής: Αρρώστια, νοσηλεία, θάνατος, διαζύγιο*. Αθήνα: Gutenberg, σ. 121.

κατάσταση του μόνου γονέα επηρεάζει την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών αυτού/αυτής, ενισχύει περαιτέρω την αναγνώριση της ανάγκης για πιο συντονισμένες ενέργειες κοινωνικής πολιτικής, όχι μόνο στα αστικά κέντρα αλλά και στο πλαίσιο της περιφέρειας και των τοπικών κοινοτήτων.

Τα άτυπα κοινωνικά δίκτυα, που αποτελούν για τη σύγχρονη ελληνική οικογένεια ασπίδα προστασίας⁵⁷, μπορούν, τις περισσότερες φορές, να αποτελέσουν πηγές συναισθηματικής στήριξης, αλλά όσον αφορά την οικονομική και κοινωνική ενίσχυση, αποδεικνύεται ότι απαιτούνται περισσότερο συντονισμένες ενέργειες από πλευράς Κράτους και Κοινοτήτων.

Επιπρόσθετα, στη διαμόρφωση της παραπάνω αντίληψης, σημαντικό ρόλο πιθανότατα διαδραματίζει και η έντονη παρουσία των κοινωνικών προκαταλήψεων στο πλαίσιο ημιαστικών και αγροτικών πλαισίων, η οποία έρχεται σε αντίθεση με την υιοθέτηση πιο ευέλικτης κοινωνικής αντιμετώπισης των διαφορετικών μορφών οικογενειακής οργάνωσης στα αστικά κέντρα⁵⁸.

Επιπλέον, πτυχή του κοινωνικοοικονομικού επιπέδου του μόνου γονέα, αποτελεί και η σωματική και ψυχική υγεία του/της. Η διάσταση αυτή αναδεικνύεται, επίσης, ως σημαντικός παράγοντας επίδρασης της εκπαιδευτικής επιτυχίας των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών. Έχει διαπιστωθεί ότι η ασταθής ψυχολογική και κοινωνική συμπεριφορά του ενός από τους δύο γονείς, έχει επιπτώσεις στη συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού και την οικονομική του στήριξη⁵⁹. Γίνεται αντιληπτό, επομένως, ότι έμμεσα επηρεάζεται το παιδί και σε άλλους τομείς της ζωής του, όπως είναι αυτός της σχολικής και εκπαιδευτικής πορείας.

Τέλος, η ποιότητα στις διαπροσωπικές σχέσεις είναι δυνατόν να επηρεάσει την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών. Πιο συγκεκριμένα, η στάση του μόνου γονέα απέναντι στη μονογονεϊκότητα φαίνεται ότι ασκεί σημαντική επίδραση. Η αρνητική οπτική του μόνου γονέα για την κοινωνική πραγματικότητα της μονογονεϊκότητας και τη διαχείρισή της επηρεάζει αρνητικά την εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών⁶⁰. Αντίληψη που συνδέεται με τη γενικότερη κυρίαρχη και παραδοσιακή αντίληψη της μονογονεϊκότητας ως κάτι το διαφορετικό και αποκλίνον⁶¹.

57 Μουρίκη, Α., Μπαλούρδος, Δ., Παπαλιού, Ο., Σπυροπούλου, Ν., Φαγαδάκη, Ε. και Φρονίμου, Ε. (επιμ.) (2012), *Το κοινωνικό πορτρέτο της Ελλάδας-2012: Όψεις της κρίσης*. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών. Στο: http://www.ekke.gr/images/PDF/Social_portrait_2012.pdf/ (προσπελάστηκε στις 23/08/2015).

58 Πλιόγκου, Β. (2001), Εκτός γάμου γεννήσεις στην Ελλάδα. Κοινωνιολογικές και νομικές αναζητήσεις. Στο: Α. Κοντογιάννη (επιμ.) (2001), *META - Πτυχιακά. Εξελίξεις και Προοπτικές στην Προσχολική και Προτοσχολική Εκπαίδευση*, Πρακτικά 3^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου της OMEP. Αθήνα: **Ελληνικά Γράμματα, σ.σ. 201-217**.

59 Jaffee, S. R., Moffit, T. E., Caspi, A. & Taylor, A. (2003), Life with life with (or without) father: the benefits of living with two biological parents depend on the father's antisocial behavior. *Child Development*, vol. 74, p.p. 109-126.

60 Πλιόγκου, Β. (2011), Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν την εκπαίδευση των παιδιών των μονογονεϊκών οικογενειών; Από την οπτική μόνων γονέων. Στο: *Μονογονεϊκές Οικογένειες στη σύγχρονη κοινωνία*, Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου Μονογονεϊκών Οικογενειών (Αλεξανδρούπολη 7-8.11.2009). Αλεξανδρούπολη: Σύλλογος Αρχηγών Μονογονεϊκών Οικογενειών Νομού Έβρου «Στήριξη», σ.σ. 72-92.

61 Rankin, J. H. & Kern, R. (1994). *Parental attachments and delinquency*. *Criminology*, vol. 32, p.p. 495-515.

Συνοψίζοντας, αυτό που προκύπτει από το σύνολο των αποτελεσμάτων της παρούσας εργασίας, είναι ότι η συνεργασία της τοπικής κοινότητας, του σχολείου και της οικογένειας και η κατ' επέκταση διαμόρφωση κατάλληλης κοινωνικής πολιτικής τόσο στα αστικά κέντρα όσο και στην περιφέρεια, είναι απαραίτητες και επιτακτικές. Όχι μόνο για την αναγνώριση και αντιμετώπιση των ενδεχόμενων δυσκολιών και επιπτώσεων που είναι δυνατόν να επιφέρει η μονογονεϊκότητα στα παιδιά της, αλλά και για την περαιτέρω εξάλειψη των κοινωνικών προκαταλήψεων που συνδέονται με τη μονογονεϊκότητα. Μελλοντικά, προτείνεται η περαιτέρω διερεύνηση της σύνδεσης των ταυτοτήτων φύλου με τη διαμόρφωση των αντιλήψεων για την επίδραση της μονογονεϊκότητας στην εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών μονογονεϊκών οικογενειών, καθώς και η περαιτέρω μελέτη της επίδρασης του κοινωνικο-οικονομικού επιπέδου και της στάσης του μόνου γονέα στη σχολική επιτυχία των παιδιών.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Αργυρακούλη, Ε. (2010), Ποιότητα των σχέσεων παιδιών προσχολικής ηλικίας με τις μητέρες τους μετά το διαζύγιο. *Interscientific Health Care*, τόμ. 2, σ.σ. 141-147.
- Αρχοντόγλου, Α. (2005), *Σχολική επίδοση και συμπεριφορά των παιδιών από μονογονεϊκές οικογένειες στο δημοτικό σχολείο*. Θεσσαλονίκη: Άδελφοί Κυριακίδη.
- Κογκίδου, Δ. (1995), *Μονογονεϊκές Οικογένειες. Πραγματικότητα – Προοπτικές – Κοινωνική Πολιτική*. Αθήνα: «Νέα Σύνορα» - Λιβάνη.
- Κογκίδου, Δ. (2004), Μεταβολές της οικογενειακής οργάνωσης-μονογονεϊκές οικογένειες: Μια πρόκληση για την κοινωνική πολιτική στην Ελλάδα. Στο: Α. Μουσούρου – Μ. Στρατηγάκη (επιμ.), *Ζητήματα Οικογενειακής Πολιτικής. Θεωρητικές Αναφορές και Εμπειρικές Διερευνήσεις*. Αθήνα: Gutenberg, σ.σ. 123-160.
- Κογκίδου, Δ. & Πλιόγκου, Β. (2008), “Τι περιμένεις; Παιδί χωρισμένων είναι!”-Μόνες-μητέρες / εκπαιδευτικοί μιλούν για την εκπαίδευση των παιδιών τους. Στο: Επιστημονικό Συνέδριο: *Αποδοχή-Αποκλεισμός. Διαδικασίες Ένταξης Προσώπων και Ιδεών στο Χώρο της Εκπαίδευσης. Όλοι διαφορετικοί- Όλοι ίσοι*. Εθνικό Συμβούλιο Νεολαίας, Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς (Θεσσαλονίκη 7-8 Δεκεμβρίου). Θεσσαλονίκη, σ.σ. 251-260.
- Κοντοπούλου, Μ. (2007), *Παιδί και ψυχοκοινωνικές δυσκολίες. Μία ψυχοδυναμική οπτική*. Αθήνα: Gutenberg.
- Λουμάκου, Μ. & Μπρουσκέλη, Β. (2010), *Παιδιά και γεγονότα ζωής: Αρρώστια,*

- νοσηλεία, θάνατος, διαζύγιο. Αθήνα: Gutenberg.
- Μαραγκοδάκη, Ε. (2003), Ο παράγοντας φύλο στη δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση: όψεις, συνέχειας και μεταβολής. Στο: Β. Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, Σ. Ζιώγου & Λ. Φρόση (επιμ.), *Φύλο και εκπαιδευτική πραγματικότητα στην Ελλάδα: Προωθώντας παρεμβάσεις για την ισότητα των φύλων στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα*. Αθήνα: ΚΕΘΙ, σ.σ.13-76.
- Μουσούρου, Λ. (2005), *Οικογένεια και Οικογενειακή Πολιτική*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μπαμπάλης, Θ. Κ. (2005), *Παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών. Βοηθώντας στη σχολική προσαρμογή τους*. Αθήνα: Gutenberg.
- Νόβα-Καλτσούνη, Χ. (1996), *Κοινωνικοποίηση. Η Γένεση του Κοινωνικού Υποκειμένου*. Αθήνα: Gutenberg.
- Νόβα-Καλτσούνη, Χ. (επιμ.) (2000), *Κείμενα Κοινωνιολογίας του Γάμου και της Οικογένειας*. Αθήνα: Τυπωθήτω-Γ. Δαρδανός.
- Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια - Λεξικό* (1989), τόμ. 4. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Πλιόγκου, Β. (2001), Εκτός γάμου γεννήσεις στην Ελλάδα. Κοινωνιολογικές και νομικές αναζητήσεις. Στο: Α. Κοντογιάννη (επιμ.) (2001), *META - Πτυχιακά. Εξελιξείς και Προοπτικές στην Προσχολική και Πρωτοσχολική Εκπαίδευση*, Πρακτικά 3^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου της ΟΜΕΡ. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, σ.σ. 201-217.
- Πλιόγκου, Β. (2008), *Η επίδραση της μονογονεϊκότητας στην εκπαιδευτική επιτυχία των παιδιών*. Διδακτορική Διατριβή. Θεσσαλονίκη: Π.Τ.Δ.Ε.-Α.Π.Θ.
- Πλιόγκου, Β. (2010), «Δεν λέει τίποτε! Από μόνη της η μονογονεϊκότητα δεν λέει απολύτως τίποτε!» - Μόνες μητέρες και μόνοι πατέρες μιλούν για την εκπαίδευση των παιδιών τους. Στο: Ν. Γεωργιάδης, Κ. Σαραφίδου, Π. Δεμίρογλου (επιμ.) (2002), *Ο Εκπαιδευτικός και το Έργο του. Παρελθόν- Παρόν – Μέλλον*, τόμ. Β, Πρακτικά 3ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ε.Τ.Ε.Α.Δ. (Δράμα 17-19.10). Δράμα, σ.σ. 1415-1428.
- Πλιόγκου, Β. (2011), Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν την εκπαίδευση των παιδιών των μονογονεϊκών οικογενειών; Από την οπτική μόνων γονέων. Στο: *Μονογονεϊκές Οικογένειες στη σύγχρονη κοινωνία*, Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου Μονογονεϊκών Οικογενειών (Αλεξανδρούπολη 7- 8.11.2009). Αλεξανδρούπολη: Σύλλογος Αρχηγών Μονογονεϊκών Οικογενειών Νομού Έβρου «Στήριξη», σ.σ. 72-92.
- Σιδηροπούλου-Δημάκου, Δ. (1997), Εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές των δύο φύλων: Ο ρόλος του σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού. Στο : Β. Δεληγιάννη-Κουϊμτζή & Σ. Ζιώγου (επιμ.), *Φύλο και Σχολική Πράξη*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας, σ.σ. 645-666.
- Τσαούσης, Δ. (1989), *Χρηστικό Λεξικό Κοινωνιολογίας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Χατζηχρήστου, Χ., Γκαρή, Α., Μυλωνάς, Β., Τσιόβολου Κ., Καρίτσα, Α. & Γιαβρίμης, Π. (2012). Αντιλήψεις και στάσεις μαθητών σχετικά με το Διαζύγιο και την προσαρμογή των παιδιών χωρισμένων γονέων. *Νέα*

Παιδεία, τόμ. 144, σ.σ. 131-146.

Χατζηχρήστου, Χ., Γκαρή, Α., Μυλωνάς, Β., Τσιόβολου Κ., Καρίτσα, Α., & Γιαβρίμης, Π. (2014), Στάσεις και αντιλήψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με το διαζύγιο και την προσαρμογή των παιδιών χωρισμένων γονέων. *Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, τόμ. ΙΣΤ, σ.σ. 80-105.

Ξενογλωσση

- Biblarz, T. J. & Gottainer, G. (2000), Family structure and children's success: a comparison of widowed and divorced single-mother families. *Journal of Marriage and Family*, vol. 62, p.p. 533-548.
- Guttman, J., Lazar, A. & Karni, M. (2008), Teachers and school children's stereotypic perception of the child of divorce: 20 years later. *Journal of Divorce and Remarriage*, vol. 49, p.p. 131-141.
- Hatzichristou, C. (1993), Children's adjustment after parental separation: a teacher peer and self-report in a Greek sample. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, vol. 34, p.p. 1469-1478.
- Jaffee, S. R., Moffit, T. E., Caspi, A. & Taylor, A. (2003), Life with life with (or without) father: the benefits of living with two biological parents depend on the father's antisocial behavior. *Child Development*, vol. 74, p.p. 109-126.
- Nunes-Costa, R. A., Lamela, D. L. P. V. & Figueiredo, B. F. C. (2009), Psycho-social adjustment and physical health in children of divorce. *Journal de Pediatria*, vol. 85, p.p. 385-396.
- Rankin, J. H. & Kern, R. (1994), Parental attachments and delinquency. *Criminology*, vol. 32, p.p. 495-515.
- Wu, Z., Hou, F. & Schimmele, C. M. (2008), Family structure and children's psychosocial outcomes. *Journal of Family Issues*, vol. 29, p.p. 1600-1624.

Ιστοσελίδες

- Ελληνική Στατιστική Αρχή (2011), *Ανακοίνωση δημογραφικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών του Μόνιμου Πληθυσμού της Χώρας σύμφωνα με την Απογραφή Πληθυσμού - Κατοικιών 2011*. Στο: http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/GENERAL/nws_SAM01_GR.PDF/ (προσπελάστηκε στις 20/08/2015).
- Ελληνική Στατιστική Αρχή (2014), *Έρευνα Εργατικού Δυναμικού. Α' Τρίμηνο του 2014*. Στο: http://www.statistics.gr/portal/ESYE/BUCKET/A0101/PressReleases/A0101_SJO01_DT_QQ_01_2014_01_F_01_GR.PDF/ (προσπελάστηκε στις 20/08/2015).
- Ελληνική Στατιστική Αρχή (2014), *Έρευνα εισοδήματος και συνθηκών διαβίωσης*

- των νοικοκυριών. Στο: <http://www.socialpolicy.gr/2014/12/ελστατ-έρευνα-εισοδήματος-και-συνθηκ-2.html/> (προσπελάστηκε στις 23/08/2015).
- European Commission (2007), *Study on Poverty and Social Exclusion among Lone-Parent Households* (Scientific Coordinators: F. Brodolini & R. Trifiletti).
Brussels: European Commission, Directorate - General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities. Στο: http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2007/study_lone_parents_en.pdf (προσπελάστηκε στις 22/08/2015).
- European Commission (2014), *Single parents and employment in Europe. Short Statistical report No 3*. Στο: http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/documents/140502_gender_equality_workforce_ssr3_en.pdf (προσπελάστηκε στις 20/08/2015).
- Eurostat Statistics (2013), *Children at risk of poverty or social exclusion*. Στο: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Children_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion/ (προσπελάστηκε στις 21/08/2015).
- Kogidou D. & Pliogou, V. (2006), **Being poor in the 21st century: Single parents tell their stories**. Στο: E.S.R.E.A. (European Society for Research on the Education of Adults) Life History and Biography Network, **Conference, Transitional Spaces, Transitional Processes and Research** (Volos, Greece 2-5 March). Στο: <http://esrea2006.ece.uth.gr/en/participants.php/> (προσπελάστηκε στις 21/08/2015).
- Kuh, G. D., Kinzie, J., Buckley, J. A., Brideges, B. K. & Hayek J. C. (2006), *What matters to school success: A review of the literature*. Commissioned Report for the National Symposium on Postsecondary Student Success: Spearheading a Dialog on Student Success. Στο: http://nces.ed.gov/npec/pdf/kuh_team_report.pdf/ (προσπελάστηκε στις 20/08/2015).
- Μαράτου - Αλιμπράνη, Λ., (2002), *Διακρατικός οδηγός για τη μονογονεϊκότητα*. Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας, Αθήνα. Στο: http://www.kethi.gr/attachments/110_DIAKRATIKOS_ODHGOS_MONOGONEIKOTH-TA.pdf/ (προσπελάστηκε στις 21/08/2015).
- Μουρική, Α., Μπαλούρδος, Δ., Παπαλιού, Ο., Σπυροπούλου, Ν., Φαγαδάκη, Ε. & Φρονίμου, Ε. (επιμ.) (2012), *Το κοινωνικό πορτρέτο της Ελλάδας-2012: Όψεις της κρίσης*. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών. Στο: http://www.ekke.gr/images/PDF/Social_portrait_2012.pdf/ (προσπελάστηκε στις 23/08/2015).
- Τσουμάνη, Ε. (2007), *Για κάθε γονέα που είναι μοναδικός: Μονογονεϊκή οικογένεια*. Υπουργείο Εσωτερικών, Γενική Γραμματεία Ισότητας. Στο: http://www.isotita.gr/var/uploads/PUBLICATIONS/monogoneikh_en

[typo_050208.pdf/](#) (προσπελάστηκε στις 22/08/2015).

Φύκαρης, Ι. & Αρχοντόγλου, Α. (2006), Σχολείο και μονογονεϊκή οικογένεια. Δυνατότητες εκπαιδευτικής παρέμβασης. Στο: Πρακτικά 1ου Πανελληνίου Συνεδρίου της Περιφερειακής Διεύθυνσης Ηπείρου, *Το ελληνικό σχολείο και οι προκλήσεις της σύγχρονης κοινωνίας* (Ιωάννινα 2006). Στο: http://www.eadap.gr/miscFolder/18099_fikaris-arxodoglou.pdf (προσπελάστηκε στις 22/08/2015).

Χατζηχρήστου, Χ., Κατή, Α., Γεωργουλέας, Γ., Λυκιστάκου, Γ., Υφαντή, Θ. (2012), *Ψυχολογική στήριξη των παιδιών σε καταστάσεις κρίσεων: Με ένα επίμετρο για την οικονομική κρίση*. Κέντρο Έρευνας και Εφαρμογών Σχολικής Ψυχολογίας (ΚΕΕΣΧΟΨΥ), Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Εταιρεία Σχολικής και Οικογενειακής Συμβουλευτικής και Έρευνας (ΕΣΟΣΕ), σ. 7. Στο: http://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/PRIMEDU_126pdf/ (προσπελάστηκε στις 22/08/2015).

Βιογραφικά στοιχεία συγγραφέα

Η Δρ. Πλιόγκου Βασιλική έχει Πτυχίο Παιδαγωγικής του ΤΕΕΑΠΗ του Πανεπιστημίου Πατρών. Έχει Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης (MSc) στη «Συγκριτική Εκπαίδευση και Ανθρώπινα Δικαιώματα» από το ΕΚΠΑ και το Πανεπιστήμιο του Λονδίνου. Είναι διδάκτωρ Επιστημών Αγωγής του ΑΠΘ. Εργάστηκε επί σειρά ετών σε διδακτικά και ερευνητικά προγράμματα του ΔΠΘ και του ΑΠΘ. Σήμερα είναι ακαδημαϊκή υπεύθυνη του τομέα Προσχολικής και Ειδικής Αγωγής του Μητροπολιτικού Κολλεγίου Θεσσαλονίκης σε συνεργασία με το UEL. Από το 2011 είναι η Πρόεδρος της ΟΜΕΡ (Παγκόσμια Οργάνωση Προσχολικής Αγωγής) Θεσσαλονίκης.

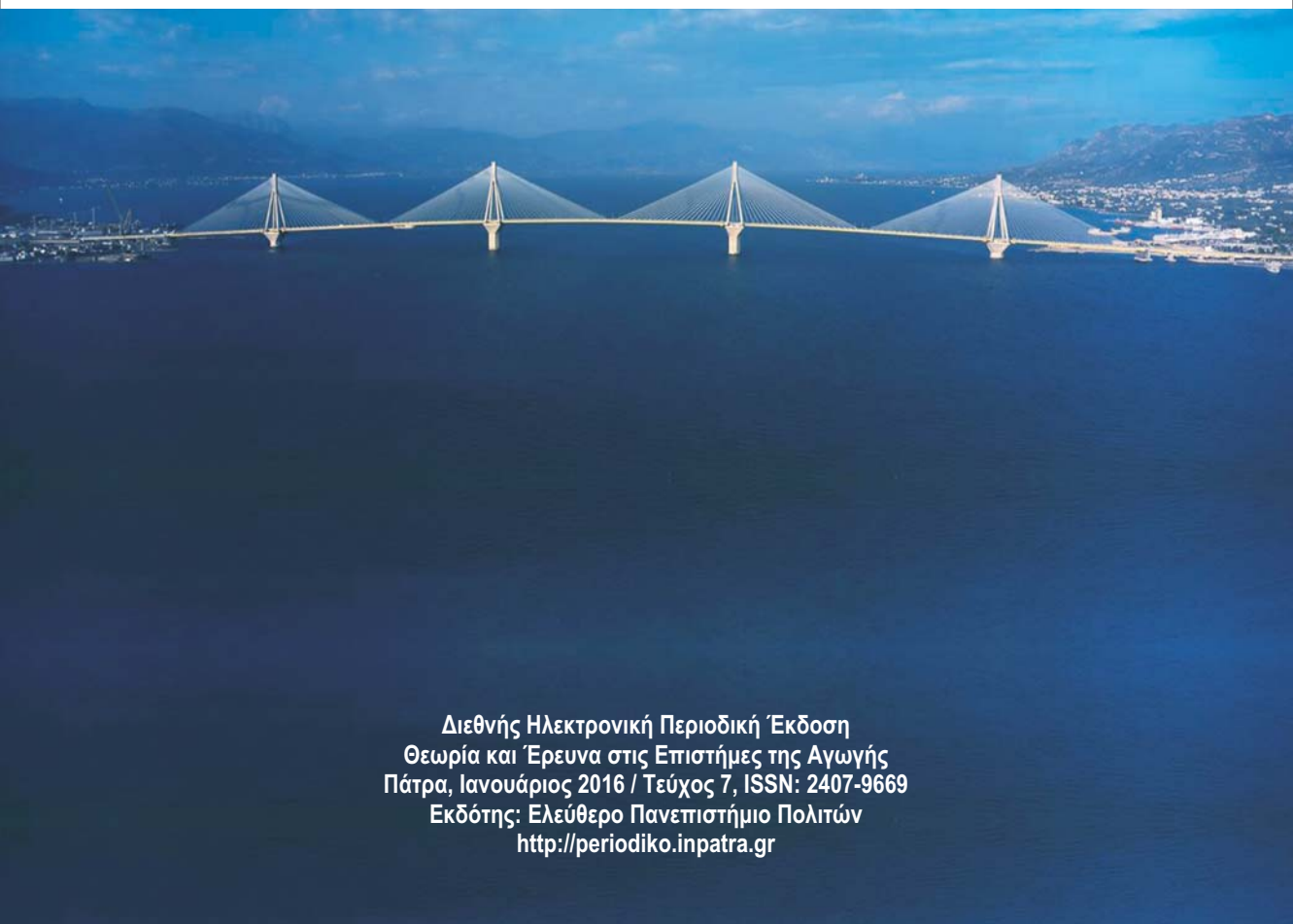
Η Διεθνής Ηλεκτρονική Περιοδική Έκδοση «**Θεωρία και Έρευνα στις Επιστήμες της Αγωγής**» γίνεται **συνδρομητική**.

Οι δυνατότητες συνδρομής είναι:

1. Ετήσια συνδρομή **ηλεκτρονικών τευχών** σε μορφή pdf, 5-8 τεύχη ανά έτος: **30€**
2. Ετήσια συνδρομή **έντυπων τευχών**, 5-8 τεύχη ανά έτος συμπεριλαμβανομένων εξόδων αποστολής: **90€**

Η εγγραφή συνδρομητών γίνεται μέσω της ιστοσελίδας Διεθνούς Ηλεκτρονικής Περιοδικής Έκδοσης **<http://periodiko.inpatra.gr/circulation/>**

Για περισσότερες πληροφορίες μπορείτε να επικοινωνείτε στο email: **periodiko@inpatra.gr** ή στα τηλέφωνα 2613-019948, 2610-993855.

Διεθνής Ηλεκτρονική Περιοδική Έκδοση
Θεωρία και Έρευνα στις Επιστήμες της Αγωγής
Πάτρα, Ιανουάριος 2016 / Τεύχος 7, ISSN: 2407-9669
Εκδότης: Ελεύθερο Πανεπιστήμιο Πολιτών
<http://periodiko.inpatra.gr>